(2

COMMENTARIVS
PRO. RE. DOMESTICA
ET NVMMARIA
SALVTEQVE. ANIMARVM
IN PRIMIS. CONSERVANDA
Ad Christiani Orbis Vniuersitatem

A Fr. ANGELO. ROCCHA
EPISCOPO. TAGASTENSI
& Apostolici Sacrarij Præfecto

DIRECTVS
CONTRA. LVDVM. ALEARVM
CHARTARVM SCILICET
AC TAXILLORVM

Iuxta Sacrosancta Concilia, Leges Canonicas, & Ciuiles, non solùm à Christifidelibus, *Sed etiam ab Ethnicis iuxta Sanctiones Ciuiles vetitum, ac detestandum ob multa peccata, & damna, & quidem horrendissima,* Quæ ex Ludis illis abominandis suboriuntur. *Ludo tandem ingenioso, & quidem honesto, atq. omnibus licito pro animi recreatione, vel otio fugiendo in medium allato.*

THEOLOGIA

PHILOSOPHIA

ROMAE,
Apud Guillelmum
Facciottum.

Superiorum Permissu.

Anno Domini
M.DC.XVI.

NAPOLI

COMMENTARIVS CONTRA LVDVM ALEARVM

AD

OMNIPOTENTIS DEI AC DEIPARAE MARIAE SEMPER VIRGINIS GLORIAM

ET AD OMNIVM SANCTORVM HONOREM

Necnon

AD REM DOMESTICAM ET NVMMARIAM,

SALVTEMQVE ANIMARVM IN PRIMIS CONSERVANDAM

CONSCRIPTVS

ET CHRISTIANI ORBIS VNIVERSITATI DICATVS.

AVCTORES IN COMMENTARIO CITATI.

A

BBAS Panormitanus Canonista.
Acron Grammaticus.
Alexander de Ales Theologus.
Alexander ab Alexandro Iurisperitus.
S. Ambrosius Ecclesiæ Doctor.
Andreas Alciatus Iurisconsultus.
Andreas Tiraquellus Iurisconsultus.
Angelus de Clauasio Auctor Angelicæ summæ.
B. Antoninus Episcopus Florentinus.
L. Apuleius Philosophus Platonicus.

B

BArnabas Brissonius Iurista.
Bartholomæus Fumus, Auctor Summæ Armillæ.
S. Basilius Magnus, Theologus, & Episcopus.
S. Beda, Venerabilis nuncupatus.
Benedictus Auctor veteris cæremonialis.
S. Bernardus, Abbas Clareuallensis.
S. Bonauentura, Episcopus Cardinalis Albanensis, & Ecclesiæ Doctor.

C

COncilia contra Ludum Alearum.

Generalia.

Concilium Constantinopolitanum.
Concilium Lateranense.
Concilium Tridentinum.

Prouincialia.

Concilium Aquileiense.
Concilium Elibertinum.
Concilium Mediolanense.

M.P.Cato

uarrus Canonista.
B. Maximus.
M. P. Cato.
M. Terentius Varro.
M. Tullius Cicero.

N

NIcolaus Abbas Panormitanus Canonista.

O

ONuphrius Ostecutus Episcopus Florentinus.
Ouidius Poeta.

P

PEtrus Andreas Canonherius.
Petrus Damianus S. R. E. Cardinalis.
Petrus Gregorius Tholosanus I. V. D.
Petrus Paludanus Theologus.
Plato Philosophus Atheniensis.
Philostratus Sophista.
Plinius Iunior.
Polydorus Virgilius.

R

S. RAymundus Canonista insignis.
Raynerius Pisanus Theologus.
Renerus Budelius.
Ricardus de Media Villa Theologus.

S

SEneca Philosophus Academicus.
Siluanus Razzius.
Siluester de Prierio.
Suetonius Tranquillus.

T

THeodorus Balsamon Patriarcha Antiochenus.
Titus Liuius Historicus insignis.
S. Thomas Doctor Angelicus.
Thomas Caietanus.
Thomas Cantipratanus.

V

VArro. M. Terentius Varro.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

Cæsar Fidelis Vicesgerens.

EGo Frater Gregorius Nunnius Coronel Lusitanus Ordinis Eremitarum Sancti Augustini professor, & Sacræ Theologiæ Doctor, ex commissione Reuerendiss. Patris Sacri Palatij Magistri, quàm maxima potui diligentia legi, & expendi hunc Commentarium de vetito Alearum ludo, compositum à Reuerendiss. Domino Fratre Angelo Roccha Episcopo Tagastensi, & Apostolici Sacrarij Præfecto, in quo nihil reperi, quod vel Fidei Catholicæ, vel bonis moribus, Sacrorum Conciliorum Decretis, aut Sanctorum Patrum dictis (meo iudicio) repugnet: quin potius continet aliqua, quæ Authoris eruditionem, & pietatem non obscurè ostendunt; dictumque Commentarium impressione dignum reddunt. In quorum fidem, &c. Die xiix. Aprilis M. DC. XVI.

Idem qui supra manu propria.

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Petronius, Ordinis Prædicatorum, Sacri Apostolici Palatij Magister.

DE HOROLOGIIS ET CAMPANIS HOC IN COMMENTARIO

delineatis, & ære incisis, Declaratio.

DVM de Turrium præstantia, & admirandis quorũdam Horologiorum structuris, necnon de musico Campanarum concentu, musicam item Organorum harmoniam repræsentante, loqueremur, in medium attulimus nonnulla, quæ indigebant delineatione, vt quæ scripta sunt, facilius intelligerentur. Cap. 12.

Ad hanc rem præstandam primo loco apponere libuit Horologium Sancti Marci Venetiarum delineatum, & ære incisum. Pag. 86.

Campanula illa, quæ sub maiori Campana horarum extare cernitur, malleolo percussa, anteaquam horę pulsentur, dat soni-

tum, quo dato, Campana horarum hinc inde pulsatur à duobus effictis ex ære Mauris. Deinde è duorum ostiolorum vno, inter quæ Deiparæ Mariæ semper Virginis sculpta infra Horologium Imago sedens repræsentatur, Angelus tubam, vti iam diximus, personando exit, vt alterum ostiolum ingrediatur, à tribus comitatus Magis, qui dum ante dictam Imaginem transeunt, sese artificiosè flectunt, & inclinato capite, manu ad frontem directa, ipsam Imaginem, corona è capite cuiusque amota, venerantur, Angelumq. intra ostiolum ingredientem sequuntur. Id quod Franciscus Sansouinus in eiusdem Ciuitatis descriptione satis fusè, ac bellè quidem scriptum reliquit.

Pag. 86.

Franc. Sanf. lib. 8.

Stella vero, quæ supra Imaginem Deiparæ Mariæ semper Virginis cernitur, Magis infra transeuntibus apparet, deinde in suum sese retrahit locum; Infra denique cernitur Sphæra stellaria, & horaria, in qua repræsentantur duodecim Signa cælestia, & Solis radius horas ostendens, atque item Sol ipse, qui singulo quoque Mense in domo sibi præfixa manet. In centro autem Sphærę cernitur Luna, quæ inter multitudinem Stellarum

suas

ſuas facit mutationes. Infra vero Campanam horarum per Leonis Imaginem iuxta Scripturam Sacram repræſentatur Sanctus Marcus Euangeliſta, præcipuus Venetiarum Protector, ad cuius pedes Dux item Venetus cernitur genuflexus. Hæc de Horologio Sancti Marci Venetiarum. Apocal.4.

Secundo loco ſeſe nobis offert explicandum Horologium Leodij, quod eſt Germaniæ inferioris, hoc eſt, Flandriæ Ciuitas maxima: Ibi enim præter magnitudinem, & multitudinem Campanarum, quæ dum organorum inſtar pulſantur, muſicum reddunt concentum, vt in capite 12. ſatis fuſè narrauimus; in Eccleſia Cathedrali, Sancto Lamberto dicata, extat etiam Horologium mira arte conſtructum, ſicut Rotæ, ac funiculi multiplices præſeferunt. Quælibet enim hora in quattuor diſtinguitur partes, quæ à quattuor Statuis illis ex ære fictis diſtinctè pulſantur; quibus pulſatis, à Statua illa inferiori pulſatur Horarum Campana, quæ Horas diſtinctè perſonando refert. Cap.12.pag. 82.83.84. Cap.12.

Tertio loco repræſentatur modus pulſandi magnas in Belgio Campanas, hoc eſt, in Flandria, Galliæ Belgicæ Regione. Nam Cap.12.pag. 83.

in Cathedrali præsertim Ecclesia Leodiensi Sancto Lamberto dicata (vti iam in capite duodecimo huiusce Commentarij dictum fuit) octo sunt amplissimæ Campanæ, minusculæ verò duodecim ad Horarum pulsationem accommodatæ. Ad Campanæ harum maximæ pulsationem quattuor & viginti requiruntur homines. Maxima hæc enim Campana duabus, & quidem magnis est cincta rotis, quæ circumligatæ sunt duobus deorsum pendentibus funibus, quibus item alligati sunt quattuor & viginti alij funiculi. Deinde homines duodecim trahunt vice versa funes ab vna parte; ita vero, vt, quando pars vna deorsum trahit, altera sursum trahat. Qui sane modus in pulsandis Campanis pro musico efficiendo concentu per totum Belgium obseruatur, sicut dictæ Ciuitatis, & Regionis Indigenæ, qui Romæ degunt, omnino affirmant.

Pag. 83.

Quarto denique loco sese nobis offerunt triginta tres promiscuæ magnitudinis Campanæ, delineatæ, ac ære incisæ, quæ sunt in Cathedrali, & primaria quidem Antuerpiensi Ecclesia, Deiparæ Mariæ semper Virgini dicata, cuius Turris admirandæ altitu-

dinis, ac ſtructuræ dictas continet Campanas. De præſtantia huiuſce Eccleſiæ,ac Turris, necnon de dictis Campanis, earumq. harmonia muſica ſermonem habuimus in duodecimo huiuſce Commentarij capite iuxta Georgij Braunij verba. Nunc autem ad maiorem dictæ delineationis Campanarum intelligentiam nonnulla explicanda cenſentur. Turris enim triginta trium Campanarum non ſolum eſt alta pedes quadringentos viginti, vti ſuo iam diximus loco, ſed intus habet trecentos, & ſexaginta tres gradus, per quos aſcenditur ad Campanarum faſtigium. Habet etiam intus diuerſa loca ſatis ampla, in quibus pendent Campanæ, præſertim vero triginta tres promiſcuæ magnitudinis Campanæ illæ, quæ quotidie tam pro diuinis officijs, quàm animi cauſa, ſiue pro oblectamento præſtando pulſantur. Supra dictas Campanas extat Horologium cum Campana, quæ pulſat horas. Extat etiam ſuperius alia contignatio, in qua pendent Campanæ, quæ præludium aliquod, vel, vt Muſici aiunt, Motectum, in maioribus nempe Feſtiuitatibus, anteaquam horæ pulſentur, ſonant. Alio denique in loco ad latus eius tres

Cap. 12. pag. 81. 82.

Pag. 81.

magnæ

magnæ pendent Campanæ, quarum maior, triumphalis dicta, motu primo nonnisi à viginti hominibus pulsari potest; deinde à duodecim tantum viris facilè pulsatur, quæ tandem cum alijs duabus, in maioribus tamen Festiuitatibus, musicum refert concentum, quem vulgò Musici contrapunctum vocant.

Triginta tres denique Campanæ illæ quarto loco delineatæ, ac ære incisæ, seu potius earumdem mallei per rotulas, & funiculos mouentur: & ita, vt suo loco videre licet, Cap. 12. pag. 83. Campanæ ipsæ Organorum instar manibus ac pedibus pulsantur: & hunc in modum pulsatæ tam consonantem edunt sonum, & diuersas Ecclesiasticas melodias ita exprimunt, vt ab harmonia musica (Georgio Cap. 12. pag. 81. Braunio teste) vix eum distinxeris, vti suo iam loco dictum fuit.

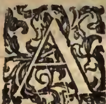
COMMENTARIVS
DE VETITO ALEARVM LVDO,
SVB QVO CHARTAE LVSORIAE, TESSERAE, Taxilli, vel Tali, & Orbiculi, necnon Tabulæ, siue Alueoli ob Taxillos, & alij Ludi comprehenduntur, in quibus fortuna dominatur.

OS de vetitis Alearum ludis, ac deteſtandis verba facturi, prius Ludorum nomina in Titulo propoſita explicare ſtudebimus; & Aleæ inuentorem apponemus; Deinde in medium afferemus Sacroſancta Concilia, Ciuiles, & Canonicas Leges, quibus dicti ludi ſub pœnis vetiti ſunt ob multa mala, quæ ex illis naſcuntur, horrendis Aleatorum euentibus ad ludum Alearum euitandum enarratis. Poſtremò in medium afferemus Doctores Sanctos, qui oſtendunt, quomodo in huius generis ludo peccatum mortale, & quidem graue contrahatur; necnon quonam modo, & quando lucrum in tali ludo factum, iuxta Diſtinctiones ad hanc rem pertinentes, quas afferunt in medium S. Thomas Doctor An-

gelicus, & alij Sancti Scriptores, & Doctores Theologi, reſtituendum omninò ſit; Alearumque loco animi recreandi, vel otium fugiendi gratia, Latrunculis, vel Scacchis interdum ludendum eſſe concludemus. Nam hoc ludo cuicumque homini, honore, ac dignitate præſtanti, vti licet, cum in eo humanum ingenium dominetur.

De Alearum nominibus.

LEAE nomen quamuis pro omni ludo, qui in varietate fortunæ conſiſtit, ſumi queat iuxta ſententiam, vel opinionem aliquot Scriptorum, quorum è numero eſt Ioannes Azorius in Tertia parte Inſtitutionum Moralium, dicens: *Alea ludus comprehendit Ludum Chartarum Luſoriarum, Taxillorum, Tabularum, & Sortium*; propriè tamen, vt ait Iacobus Spiegelius, accipi ſolet pro Teſſeris, quæ Tali etiam, vel Taxilli, & vulgò Dadi vocitantur; Teſſeræ autem, Tali, vel Taxilli, & Cubi, vel Dadi ſunt idem, diuerſi verò quantum ad numerum laterum, & punctorum, quæ in lateribus Taxillorum

Azor. p. 3. l. 5. cap. 24.

Spiegel. in suo lexico.

extant

extant: Taxillorumq. vel Tesserarum, siue Cuborum ludi à Platone de Legibus, & ab Aristotele in Rhetoricis πεττεία, pettìa, & κυβεία, cybia nuncupatur: Talus enim Græcè πεττός, pettos, & κύβος cybos, dicuntur: hinc Tali, Tesseræ, atque Alea, Cubi etiam appellantur, vt Ioãnes Fũgerus in suo Etymologico trilingui affirmat. Propterea non desunt alij, qui Aleæ nomen pro Chartis lusorijs passim intelligendum esse velint. Alea itaq. sumitur pro Talis, & Chartis Lusorijs, vt Polydorus Virgilius, & alij scribunt. Quoniam verò Alea sumi solet, eodem Polydoro teste, pro quouis etiam ludo, qui casu potius, quàm arte gubernatur; ille quoque metaphoricè dicitur, *Aleam iacere*, qui se periculo exponit. Emere item Aleam dicitur ille, qui incertæ rei futurę spem emit. Subire item Aleam, est periclitari, & obiectare sese fortunæ dubiæ; tractum ab Aleatoribus, qui in foro aleatorio variè agitantur, & repentè victores, repente victi, dubio euentu examinantur. Hinc Liuius ait: *Dubiam imperij, seruitijque Aleam subimus*. Extra autem omnem aleam aliquid esse dicimus, de quo dubium non est, sed extra omne periculum, omnemq. controuersiam illud esse constat.

Plato de Legibus. Arist. in Rhet.

Io. Fungerus in Etym. trilingui Chartæ lusoriæ.

Polyd. Virg. lib. 2. de Inuent. rerum pag. 121. cap. 13.

Alea metaphoricè sumpta ex Spiegel. in Lexico.

Tit. Liu. lib. ab Vrbe.

Polyd. Virg. de Inuent. rerum lib. 2. cap. 13.

Par impar ludere.

Fuerunt etiam apud antiquos, Polydoro Virgilio teste, alia ludorum genera, in quibus fortuna omninò dominatur, vt est illud, *Par impar ludere*, cum quis nummos manu occultat, petitque ab altero, *Par* ne, an *Impar* eorum sit numerus. De hoc autem ludo, vt Suetonius Tranquillus refert, loquutus est Octauius Augustus, Aleæ indulgens, dum ad Filiam scripsit in hæc verba: *Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis conuiuis dederam, si vellent inter se post Cœnam, vel Talis, vel Par impar ludere*. Huic autem satis adsimile illud est, quod fit per digitos, hoc est, cũ duo, clausis manibus, vocantes certum numerum, subinde digitos porrigunt. Exempli causa; ego tres digitos, tu totidem. Ego autem quattuor nomino, tu verò sex: Ita tu, qui numerum uocando, diuinasti, iam vicisti. Sed quia digiti ita explicati subitò apparent; idcircò per Metaphoram, siue Translationem, *Micare*, capitur pro digitis sortiri, iuxta illud Varronis dicentis: *Micandum erit cum Græco, vtrum ego illius numerum, an ille meum sequatur*. Cicero item in libro secundo de Diuinatione ita inquit: Quid enim sors est? idem propè modum, quod, *Micare*, quod *Talos iacere*, quod *Tesseras*. Huius generis ludus Italis

Sueton. in Augusto.

Par Impar ludere.

Varro de lingua latina.

Cic. lib. 2. de Diu.

est

est notus, vulgòq. *Mor*, vel *Morra* vocitatur, quasi μωρία, idest, stultitia, quòd scilicet digitorum iactatio, signum sit leuitatis, & vulgò dicitur: *Giocare alla morra*; Latinè autem *Micare digitis*, siue ludere *Par impar*, vti dictum est. Ideò virum grauem huiusmodi ludus non decet, quo tamen non nisi infimi status homines hodie vti solent. Nunc reliquum est, vt Alearum Inuentorem ostendamus.

Morra vnde dicatur, & quid sit.

De Alearum inuentione, ac nomine.

ALEAE ludus, vt S. Isidorus Hispalensis Episcopus ait, inuentus fuit à Græcis in otio Troiani belli à quodã Milite nomine, *Alea*, à quo & ars, & nomen accepit. Vel, vt inquit Philostratus in Heroicis, Palamedes Tesserarum, siue Talorum inuentor, in Castris Græcorum contra Troianos, dum otia Miles ageret, *Aleam* inuenit. Ioannes autem Serosberiensis in Policratico, siue in libro de Nugis Curialium, & Vestigijs Philosophorum, Alearum Inuentorem Athalum Asiaticum fuisse scribit. Vel fortasse, vt nonnulli aiunt, dictus Aleæ ludus ita nuncupatus fuit, eo quòd fuerit inuentus in quadam Arcadiæ Ciuitate, quæ

Isidor. in Etymolog. lib. 18. cap. 57.

Miles Alea dictus.

Philostratus.

Io. Serosberiens. l. 1. c. 5.

Athalus Alearum Inuentor.

Alea Vrbs. Arcadiæ.

Herod in L. 1 Musarum & 9. Alea Mineruæ cognomen.

Alea nuncupatur. Sicut etiam (teste Herodoto) *Alea* fuit cognomen Mineruæ, quæ circa eamdem Arcadiæ Vrbem, *Aleam*, colebátur. Alea enim pro ludo sumpta originem, aut significationem non trahit à Grçco fonte: nam Alea Αλεα Græcè dicta, calorem, vel feruorem significat, siue locum apricum, & soli expositum: nisi dicamus dictum ludum à Græcis vocitatum esse *Aleam* ob nimium lucrandi feruorem, quo Aleatores in ludendo agitantur; Ardor enim tantus inest lusoribus, vt nudati omnem verecundiam perdere videantur.

Alea Græcè quid.

Plato in Phædro. Dæmon quid. Theut multarum rerum Inuentor.

Plato in Phædro, vel in Dialogo de Pulchro refert, quemdam Aegypti Dæmonē, hoc est, vt vox Græca significat, Sapientem nomine *Theuth* primum omnium Numerum, & Numeri computationem, Geometriam, Astronomiam, Talorum, & Alearum ludos, atque litteras inuenisse. Herodotus autem in libro Musarum primo, idest in Clio, Lydos primos *Alea*, *Tesserarumque* ludum, hoc est, *Talorum*, vel *Taxillorum*, qui vulgò *Dadi* vocitantur, & cetera ludorum genera, præterquam *Calculorum*, siue *Latrunculorum*, qui vulgò *Scacchi* dicuntur, excogitasse scribit; Latrunculorum enim ludum sibi non vendicant Lydi.

Herod. in Clio lib. 1. pag. 45. Lydi Alearũ Inuentores.

Vt cumque verò sit, *Alea*, pro quouis ludo,

qui

qui casu potiùs, quàm arte gubernatur, sumi solet, præsertim verò pro Chartarum, vel Tesserarum, vel Taxillorum ludo, in quo fortuna dominatur, vt Scriptores affirmant omnes. Quamuis autem Alearum, idest, Chartarum, ac Taxillorum ludus secundum se, & ex propria ratione sua malus non sit, nec peccatum; ex adiunctis tamen malis circumstantijs redditur malus, & mortale peccatum, atque satis graue, hoc est, si ei ludo quasi ex officio inseruiatur; necnon si dilectioni DEI, & Proximi præponatur; si tempore, ac loco, quo alia bona opera fieri debent, exerceatur ludus ipse; si etiam cum fraude, mendacio, rixa, contentione, iuramento, periurio, aut blasphemijs societur; Vel si denique necessaria Familiæ, ludo exponantur; Aut cum similibus alijs, prauis videlicet circumstantijs coniungatur. Et quia frequenter Taxillorum, & Chartarum ludus cum hisce circumstantijs malis exerceri solet, hinc etiam frequentius redditur malus, & cum peccato mortali exercetur. Qua ratione ludus ipse mirum in modum à Doctoribus sanctis improbatus, & damnatus, ac denique à Sacrosanctis Concilijs, nec non à Ciuilibus, & Canonicis Legibus non solum apud Christianos, sed etiam apud Ethnicos

Alearum ludus quomodo malus redatur.

iuxta eorumdem legem, & iure quidem, vetitus inuenitur.

Alearum ludus Ciuilibus Legibus, etiam ab Ethnicis vetitus, & maiorem in modum damnatus.

Horat. lib. 3. Carm. Ode 24.

ORATIVS ille Flaccus Poeta in tertio Carminum libro Ode vigesimaquarta prohibitionem Alearum hisce indicauit verbis:

Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer;
Venari q. timet, ludere doctior,
Seu Græco iubeas trocho,
Seu malis, vetita Legibus Alea.

Aleæ ludus ab Ethnicis vetitus.

Lib. 2. Car. Ode 1. Lib. 1. Epist. ad Lollíu Epist. 18.

Martial. in Distich. Iuuenal. Satyra 14.

Hæc Flaccus, qui in secundo Carminum libro bellum propter incertum euentum *Aleam* appellat *periculosam*. Et in libro item primo Epistolarum *eam præcipitem nominat, ad homines nudandos aptam*. Martialis item, & Iuuenalis eam damnosam, ac turpem vocitare solent. Hinc Licinius, Antonij collusor, Alea condemnatus apud Ciceronem inueni-

tur

tur in hanc verborum formam : *Licinium Lenticulam de Alea condemnatum, collusorem suum restituit : quasi verò ludere cum condemnato non liceret, sed vt, quod ille in Alea perdiderat, beneficio legis dissolueret*. Et infra : *Hominem omnium nequissimum, qui non dubitaret, vel in foro Alea ludere, lege, quæ est de Alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non aptissimè studium suum ipse profitetur?* Propterea scribens in Catilinam, Aleatores inter homines infamissimos connumerat, dum ait : *In his gregibus omnes Aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudiciq. versantur*; & in Philippicis contra Antonium inquit : *Domus erat Aleatoribus referta, plena Ebriorum*. Ouidius item lib. 1. de Ponto, Elegia 6. dum Aleæ lusus naturam contemplatur, *eam blandam, sed fallacem nominat, quoniam ipsa, spe futuri lucri, semper allicit; victorem quidem, vt in prosperum iam successum vrgeat: Victum spe sarciendæ iacturæ*. Hæc Ouidius ad sensum Aristoles denique in 4. Ethicorum libro cap. 1. Aleatores vehementer insectatur, dum eos inter fures, & latrones connumerat hisce verbis : *Aleatores* (inquit) *& fures, atque latrones illiberales sunt. Turpi enim versantur in lucro. Omnia namque causa quæstus agunt & sustinent probra. Atque fures quidem capien-*

Cic. in Ant. Phil. 2. to. 2.

Cic. vbi sup.

Aleæ ludus ab Ethnicis prohibitus.

Cic. in Cat. or. 2. to. 2.

Idem Cic. in 2. Phil. to. 2.

Ouid. lib. 1. de Ponto Eleg. 6. & lib. 4. Eleg. 2.

Arist. lib. 4. Ethic. vel Moralium Nicomachiorum cap. 1.

di gratia, maxima pericula subeunt; Aleatores autem ab amicis, quibus dare oportet, lucrantur, Vtriq. vnde non oportet, lucrari volentes, turpi in lucro versantur. Et omnes tales accipiendi actus illiberales sunt. Hæc dicto in loco Aristoteles.

Senecæ prouerbium.

Nec silentio prætereundum videtur dictum illud, quod in Prouerbijs, quæ Senecæ adscribuntur; in hanc legitur verborum formam: *Aleator* (inquit) *quantò est in arte melior, tanto est nequior*. Quamuis autem Seneca, qui tempore Sanctorum Apostolorum floruit, quatenus Philosophus, & Orator insignis fuerit, & Neronis Magister, eum tamẽ S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum inter Sanctos recenset hisce verbis: *Senecam non ponerem in Catalogo Sanctorum, nisi me illæ Epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum; in quibus, cum esset Neronis Magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hinc ante biennium, quàm Petrus, & Paulus Martyrio coronarentur, à Nerone interfectus fuit.* Hæc ex Hieronymo Sancto decerpsi, vt Senecæ Prouerbium præclarius reddatur.

S. Hieronymus.

Senecæ Epistolæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam.

Infamis denique apud Ethnicos fuit Aleatorum ludus. Hinc Octauius Cæsar

Au-

Augustus, cum adhuc Iuuenis ludo Alearum operam daret, ignominiam contraxit, vt explicant Versiculi de eo vulgati apud Suetonium in Octauio hisce verbis:

Postquam bis classe victus naues perdidit,
Aliquando vt vincat, ludit assiduè Alea. Suet. in Octauio pag. 31. 32.

Hoc tamen vitium senex emendauit: nam eo tempore Talis, & Alea ludebat, sed tantum oblectamenti causa inter cænam, sicut etiam Petrus Gregorius Tholosanus refert in tertia Syntagmatis Iuris vniuersi parte, lib. 39 Petrus Greg. Tholos. p. 3. pag. 62.

Omnibus hisce de causis Alearum ludum ab Ethnicis vetitum fuisse legimus. Nunc reliquum est, vt videamus, quid à Christifidelibus contra turpem, & damnosum, blandum, & fallacem Alearum ludum factum legatur. Lib. 1. Codicis Tit. 6.

Alearum Ludus à Christi Fidelibus vetitus.

Vamuis ex primi Libri Codicis, nona Iustiniani Imperatoris Authenticorum collatione, lege XVII. de Sanctissimis Episcopis, Titulo, *Alearum*, ludus Iustin. De Episc. & Clericis Auth. coll. 9. lege 17.

iste explicitè vetitus non legatur, implicitè tamen per ludũ Tabularum, ludus item Alearum eo in loco prohibitus censetur, dum §. *Interdicimus*, omnibus Ecclesiasticis viris, non solum ad Tabulas ludere, sed etiam ludentes inspicere interdicitur: Tabularum namque ludus, veluti etiam Alea est; propterea vetitus fuit, quia in eo plus fortunæ, aut sorti, quàm ingenio, aut corporis viribus tribui solet, & iure quidem. Ideo non solum Clericis, vel Ecclesiasticis viris, *Sed etiam Laicis omnibus*, (vt ait Nauarrus, explicans dictam Iustiniani Imperatoris collationem) *interdicitur ludus Alea in vniuersum, per quem significatur omnis ludus principalius nitens sorte, aut casu, quàm industria, & arte, ex mente omnium: de quibus est ludus ad Tabulas per dictam* Auth. §. *Interdicimus, Tit. 6. de Sanctis Episcopis coll. 9. vnde illa sumitur; qui licet multum nitatur industria, magis tamen fortuna. De quibus videntur etiam esse ludi Chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidem industria nituntur, sed maiori fortuna.* Hæc ad Verbum Nauarrus, *qui tamen infra, & alio in loco Talos, & Chartas lusorias, sine vlla culpa etiam veniali à Clericis, Religiosis, & Monachis exerceri posse ait ob causam honestam, hoc est, ad excitandum, vel recreandum socium*

agro-

Nàuarrus in Man.cap.19. nu. 6. & seq. pag.274. nu. 6.

De nono præcepto Decalogi Auth. vt sup.

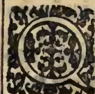
Nauarr. vbi sup. n.3. & 6.

Alearum ludus quomodo concedatur Nu. 6. Lucrum Alearũ quomodo soluẽdum.

ægrotum, ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale peccatum obligantem; aut etiam honesti tantum solatij causa; & paruo quidem tempore, à prandio scilicet, vel à cæna; nullius rei pecuniariæ lucro proposito, vel solum alicuius esculenti, vel poculenti; quod bis lucrifactum semel soluatur; vel Spiritmali lucro precum aliquarum pro vincente à victo dicendarum. Hæc ex Nauarri Manuali Confessariorum cap. 19. nu. 6. de nono Decalogi præcepto, in quo de ludorum generibus vetitis, & concessis non nisi iuxta Legum normas loquitur præscriptas. Nec tamen ipse Nauarrus intelligit, prædictum ludum ex eo solum esse malum, & prohibitum, quia magis fortunæ, quàm industriæ nititur; sed quia, vt initio dictum est, cum prauis etiam exercetur circumstantijs.

Lucrum precum cap. 19. nu. 6.

Alearum Ludus à Iustiniano Imperatore vetitus.

VOD denique Alearum item ludus à Iustiniano Imperatore vetitus expresse fuerit, ex tertio Codicis libro constat, Tit. 43. Lege xv. in qua hæc leguntur verba: *Alearum lusus antiqua res est, & extra*

Iustin. Cod. lib. 3. Tit. 43. Lege 15. Alearum lusus antiquus.

operas pugnatoribus concessa. Verum pro tempore prodijt in lacrymas multa millia extraneorum Nationum suscipiens. Quidam enim nec ludentes, nec ludum scientes, sed numeratione tantum, proprias substantias perdiderunt, die, noctuque ludendo argento, apparatu, lapidibus, & auro. Consequenter autem ex hac inordinatione, blasphemare, id est, DEO maledicere conantur, & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subiectorum prospicientes, hac generali Lege decernimus; vt nulli liceat in publicis, vel in priuatis domibus, vel locis ludere, neque inspicere, & si contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab ijs, qui dederunt, aut eorum hæredibus, aut his negligentibus, & eorum Procuratoribus; vel Patribus, seu Defensoribus, repetat Fiscus, non obstante, nisi quinquaginta annorum præscriptione; Episcopis locorum hoc prouidentibus, & Præsidum auxilio vtentibus. Deinde verò ordinent quinque ludos, Comombelon, Comondiaulomolō, Rhindalca, Kayron, Ecperusan: sed nec permittimus etiam in his ludere vltra vnum solidum, etiam si multum diues sit; vt si quem vinci contigerit, casum grauem non sustineat. Non enim bella solummodo benè ordinamus, sed & res ludicras. Hæc Iustinianus, qui post prohibitionem Alearum, in quibus omninò sors, aut

Lucrum in Alea factum restitui debet.

Annorum 50. præscriptio.

Ludi a Iust. concessi.

Lucrum in ludis concessis notandum.

fortu-

fortuna dominatur, dicta ludorum genera, in quibus industria, & ars dominium habent, concedit, aut permittit exercenda sub solidi vnius præmio ei, qui vincit, dando.

Ludi cõcessi artem, & industriam, corporisq. fortitudinem respiciunt.

Tempore autem Iustiniani Imperatoris, & aliorum Cæsarum nomina Aureorum, & Solidorum indifferenter sumebantur, sicut affirmat Renerus Budelius in libro primo de monetis; Gaspar Vaserus in libro secundo de antiquis nummis; Brissonius in primo libro de significatione verborum Iuris, necnon alij in Commentario, seu Lexico verborum Iuris. Hinc Solidus hoc in loco pro aureo sumendus censetur. Quamuis autem aureus vetus maioris pretij, ac ponderis fuerit, quàm aureus, quo nunc vtimur; ille tamen in Iure Ciuili nominatus, ad nostrum referendus est, vt Andreas Alciatus in Commentario de Iuris verborum significatione ait in hæc verba: *Nobis videtur aureum, quo hodie vtimur, ex generali omnium Populorum consuetudine esse veteri illi subrogatum: & ideo quæ de solido in Iure Ciuili cauta sunt, ad nostrum hunc, quamuis leuioris sit ponderis, referenda sunt.*

Solidus, quęnam fuerit moneta.

Bud.

Vaser.

Brisson.

Alciatus.

Istuc ferè ipsum scriptum reliquit in suo Lexico Iacobus Spiegelius hisce verbis: *Licet aureus, qui hodie in vsu est, minoris sit æstima-*

Iacob. Spiegel. in voce Solidus.

tionis,

tionis, cum nonaginta sex ex eis libra contineat; Alciato tamen videtur, aureum, quo hodie vtimur, ex generali omnium populorum consuetudine esse veteri illi subrogatum: & ideo quæ de solido in Iure ciuili cauta sunt, ad nostrum hunc, quamuis leuioris sit ponderis, referenda censentur. Hæc de solido, pro aureo in lege Iustiniani circa illa quinque ludorum genera comprehenso mihi dicenda videbantur.

Codicis lib. 3.tit.42.lege 15.

Huius generis fuisse reor solidos illos, qui Ecclesiasticis viris etiam S. R. E. Cardinalibus, & Summo Pontifici in aliquibus Festiuitatibus, vel Festis diebus ob actiones laboriosas in Ecclesijs præstitas, & expensas, atque dignitates olim dari solebant, vt legitur in manuscripto Cæremoniarum libro, quem (Guidone de Tiferno, ideſt de Ciuitate Castelli, S. R. E. Cardinale postulante, qui postea Anno Dom. 1143. ad Summum Pontificatum assumptus, & Celestinus II. dictus fuit) Benedictus Canonicus S. Petri Anno Dom. 1140. Romæ conscripsit. In eo libro narratur, quot cuiq. dari solebant solidi iuxta cuiuscumque functiones, ac dignitates. Maior autem summa erat viginti Solidorum, & hæc non nisi Summo Pontifici dari solebat. Ex hoc per antiquo Ritu originem traxisse videtur

Liber Cæremoniarũ antiquus asseruatur in Bibliotheca Angelica Romæ.

Benedictus Canonicus S. Petri Anno Dom. 1140.

tur mos ille, qui hodie obſeruatur, quando Summus Pontifex Miſſam ſolemniter cantat: tunc enim Miſſa celebrata, S. R. E. Cardinalis Archipresbyter Baſilicæ S. Petri, nomine Canonicorum, totiuſque Capituli, dat ei pro Miſſa benè cantata, aliquot Iulios argenteos antiquiores, & alias monetas, item argenteas ex antiquioribus, quæ inueniri poſſunt, iuxta tamen valorem circiter viginti, vel interdum triginta Iuliorum ad ſummum. Hæc per digreſſionem, occaſione ſatis bellè ſeſe oblata, mihi dicenda viſa ſunt in declarationem illius monetæ, quæ *Solidus* nuncupatur in Codicis libro, in quo nominantur quinque ludi a Iuſtiniano inuenti, & conceſsi.

Ritus antiquus in Miſſa à Summo Pontifice ſolemniter cătata.

Quænam autem ſint illa ludorum genera, non ſatis conſtat, Alciato Teſte, qui hunc locum ſalebroſiſsimum, ideſt, difficillimum eſſe ait, ob voces quinque ludorum fortaſſe corruptas, & hanc ob cauſam ipſa ludorum genera per coniecturam Alciatus interpretatur.

Gloſſator autem dictæ Legis, facit mentionem de quattuor tantum ludis, in quibus non niſi induſtriam, & fortitudinem corporis dominari oſtendit, dicens: *Comombelon eſt ludus, vbi lapis in longum proijcitur; Comomdiaulomolon eſt ludus, vbi lapis, vel palus in breue ſpatium*

Com ombelon, Comondiaulomolō, Rhindalca, Ecperuſan.

proijcitur : Rhindalca est ludus, vbi equites currendo in rem certam proijciunt : Ecperusan est ludus, vbi pondus dentibus eleuatur. Hæc Glossator (Ludo, *Kayron*, prætermisso) de ludis à Iustiniano Imperatore inuentis, & concessis, qui quāuis ad solam industriam, & fortitudinem corporis pertineant, in eis tamen vltra Solidum, vel Aureum ludere non permittit, etiam si ludentes ditissimi forent.

Quoniam verò quinque ludorum genera à Iustiniano concessa, ab ipsa sorte, aut fortuna sunt aliena, illa à sola corporis fortitudine, ingenijque arte, siue humana industria, vt etiam Glossator ostendit, dependere dicamus, oportet, cuiusmodi etiam sunt ludi Latrunculorum, Pilæ, ac Trochi, idque genus alij. Alearum itaque ludum à Iustiniano Imperatore Ciuili Lege vetitum fuisse, ac lucrum in eo factum restituendum esse constat, vt infra, & fusius quidem ostendemus.

Vide infra in Quæsito 2

Alearum ludus Canonica Lege, atque Concilijs vetitus .

ISTVC ipsum Canonica lege, sed pœnis præscriptis factum reperitur in prima Decreti parte Dist. 35. cap. 1. ex Apostolorum Canone 43. desumptum hisce verbis : Decret. p. 1. D. 35. c. 1.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, Aleæ, atque ebrietati deseruiens, aut desinat, aut certè damnetur, idest, deponatur ab officio, vel beneficio ; vel suspendatur ab vsu Ordinis Sacri , vt Glossator interpretatur . Similiter (inquit) Clerici , & Laici si permanserint in Alea, Communione priuentur, hoc est, excommunicentur . Nota verbū, deponatur . Communionis priuatio est excommunicatio .

In libro item Canonum Sanctorum Apostolorum à Græca Lingua in Latinam translato à Gentiano Herueto , ac Theodori Balsamonis Patriarchę Antiocheni Commentarijs explicato , hæc in Canone Quadragesimo secundo leguntur : Can. 42.

Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus
Aleis , ebrietatibus vacans ;
Vel cesset, vel deponatur .

Can. 43.

In Canone Quadragesimo tertio ita legitur:

Hypodiaconus(hoc est Subdiacon⁹) *vel Lector,*
Vel Cantor similia faciens,
Vel cesset, vel segregetur.
Itidem & Laicus;
Idest, eodem modo Laicus.

Segregetur, idest, Communione priuetur.

Decr. p. 1. Dist. 35. c. 1.

Idem legitur in prima Decreti parte Dist. 35. cap. 1. hisce verbis:

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus,
Aleæ, atque ebrietati deseruiens,
Aut desinat, aut certè damnetur.
Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor
Similia faciens, aut desinat,
Aut communione priuetur;
Similiter etiam Laicus.

Synod. 6. Cōstantin politana 3. can. 50. to. 3. ex vet. & recentioribus impressis.

Idem quoque de Aleis sub ijsdem ferè verbis vetitum reperitur in sexta Synodo generali, ac tertia Constantinopolitana, in qua hæc leguntur verba: *Nullum omninò, siue Clericum, siue Laicum ab hoc deinceps tempore Alea ludere deceat: siquis autem hoc deinceps facere ab hoc tempore aggressus fuerit, si sit quidem Clericus deponatur, hoc est, ab officio, vel beneficio; si Laicus segregetur;*

getur; ideſt, excommunicetur.

Segregetur, ideſt, excommunicetur.

In Concilio Elibertino Prouinciali circa tempora Silueſtri Papæ Primi, & Nicæni Concilij celebrato, cap. 79. ita legitur: *Si quis fidelis Alea, ideſt, Tabula luſerit, placuit, eum abſtinere; & ſi emendatus ceſſauerit, poſt Annum poterit communione conciliari.*

Concilium Elibertinum. To. I.

In Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Tertio cap. 16. & in lib. 3. Decretalium hæc leguntur: *Ad Aleas, vel Taxillos Clerici non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint.*

Tridentina item Synodus, quæ ſub Paulo Tertio Anno Chriſti Dom. 1542. inchoata, ſub Iulio Tertio continuata, ac denique ſub Pio Quarto abſoluta fuit, in Seſsione vigeſima ſecunda cap. 1. de Reformatione, dum de vetito Alearum ludo, necnon de rebus, quæ viris Eccleſiaſticis prohibitæ ſunt, ſermonem habet, in hanc loquitur verborum formam: *Statuit ſancta Synodus, vt quæ alias à Summis Pontificibus, & à Sacris Concilijs de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrinaque retinenda, ac ſimul de luxu, commeſſationibus, choreis, Aleis, luſibus, ac quibuſcumque criminibus, necnon ſecularibus negotijs fugiendis copiosè, ac ſalubriter ſancita fuerunt, eadem in poſterum ijſdem pœnis, vel maiori bus arbitrio Ordinarij imponendis, obſeruentur; nec*

Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 1. de Reform.

Summorum Pontificum, & Conciliorum Decreta confirmãtur.

appel-

appellatio exequutionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinent, suspendat. Siqua vero ex his in desuetudinem abijsse compererit, ea quàm primum in vsum reuocari, & ab omnibus accuratè custodiri studeat, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque; ne subditorum neglectæ emendationis ipse condignas, DEO vindice, pœnas persoluat.

Decreta desueta in vsum reuocanda sunt.

Hæc dicto in loco Tridentina Synodus, quæ confirmat illa omnia, quę à Summis Pontificibus, & à Sacris Concilijs olim sancita fuerunt circa Clericorum reformationem, præsertim verò circà vetitos Alearum ludos, dum illa omnia olim sancita sub ijsdem, vel etiam maioribus pœnis, Ordinarij arbitrio imponendis, obseruanda omninò esse decernit; ita verò, vt siqua ex illis in desuetudinem abijsse Ordinarius inueniat, ea quàm primum in vsum reuocare diligenter studeat absque vlla interpellatione, nulla scilicet appellatione admissa, quæ ipsam exequutionem impedire queat, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque. Quamuis enim huius generis consuetudo, quæ potiùs corruptela, quàm consuetudo vocitari debet, à Superioribus recenter non prohibita, à pœna temporali excusaret, à pœna tamen gehennali non excusat, tum propter prohibitionem antiquitus fa-

Tridentina Synodus.

Consuetudo ludendi non excusat à pœna gehennali.

ctam

ctam,tum etiam ob tanta mala, & scelera,quæ ex tali corruptela nascuntur.

In Concilio Mediolanensi Prouinciali, quod tempore Pij IV. Sanctus Karolus Borromæus, tunc S. R. E. Presbyter Cardinalis Tit. Sanctæ Praxedis, & Legatus ad vniuersam Italiam, necnon Archiepiscopus Mediolani Anno Dom. 1565. celebrauit; Principes, & Magistratus commonentur, vt Aleàrum, ac Taxillorum ludos prohibeant. Hinc post multa à Finibus eorumdem propellenda, de Alearum, ac Taxillorum ludis prohibendis, & expellendis loquitur in hæc verba: *Et quoniam vsu compertum est, ex Aleæ ludo sæpe furta, rapinas, fraudes, blasphemias, aliaque id genus flagitia proficisci, prohibeant Taxillis, aut Alea ludi; & grauiter in publicos Aleatores, & in eos, qui huiusmodi ludis intersunt, quiue domum ad recipiendos ludentes expositam habent, animaduertant.* Hæc dicto in Concilio de Taxillorum, & Alearum, siue Chartarum ludis ad Principes, & Magistratus. Quæ cum ita sese habeant contra Laicos Aleatores, multò magis intelligenda sunt contra Clericos, & alios Viros Ecclesiasticos, qui, vel dictis ludis operam nauant, vel intersunt, cum tot flagitia, & calamitates ex ijs oriantur.

Concil. Mediolanens. in to. 4. Coloniæ impresso Anno Dom. 1606. pag. 907.

Alias, atque.

Animaduertant, idest puniant.

In

Concil. Aquileiense 1. in to. 4. Coloniæ impresso Anno Dom. 1596. pag. 1098.

In Concilio denique Aquileiensi, quod tempore Clementis Papæ Octaui Anno Domini 1596. celebratum fuit, Taxillorum, & Alearum ludi, præsertim verò Clericis, eorumdem lusorum calamitatibus, & flagitijs enarratis, & pensitatis, verbis hisce omnino prohibentur: *Alearum, & Taxillorum vsum, quo tempus misera iucunditate teritur, Clericis omnibus inhibemus: multo verò grauius, si non modo luserint ipsi, sed alijs ludendi potestatem fecerint, parato loco, & domestico diuerticulo. Episcoporũ verò vigilantia, & prudentia, edictis, ac pœnis propositis, opportunum erit remedium adhibendum, vt pestis auertatur, qua miserorum facultates suaui morbo exhauriuntur, blasphemiæ, & rerum desperationes excitantur; cupiditatum intemperatiorum, & fraudum oblectamenta aluntur, denique ipsa DEI Clementia assiduè offenditur: qui tanto periculosior morbus est, quantò ardentius interdum animos Clericorum occupat, & Ecclesiasticas opes.* Hæc dicto in Concilio. Nunc reliquum est, vt videamus, quid à Scriptoribus Sanctis, & alijs hac de re scriptum reperiatur.

Scriptores Sancti, & alij contra Ludum Alearum.

DE Alea & Aleatoribus loquitur Sanctus Cyprianus Episcopus Carthaginẽsis & Martyr, multisque argumentis, Aleę ludum pulchrè impugnat, & Christiano homine minimè dignum, ex eo probat, quòd Diaboli cum Idololatria institutum sit, multoque magis in Presbyteris vituperandum. Et post multa inter alia mala in Tractatu de Aleatoribus, hæc recenset dicens: *Alea est, quam lex odit: Alea est, quam sequitur crimen ignobile, vbi manifesta tentatio, & pœna occulta. Alea est Alueus mali, & supplantatio amici, quæ nec lucrum confert, sed totum consumit. Hinc deinde pauperes fiunt, hinc opes suas perdunt, hinc iam consumptis omnibus suis mutuis pecunijs se subruunt. Hinc patrimonium sine vlla fori calumnia amittunt.* Et infra: *Alea ne luseris, vbi lusus nociuus est, & crimen mortale; vbi dementia sine consideratione; vbi nulla veritas, sed mendaciorum mandra.* Hæc Sanctus Cyprianus in Tractatu de Aleatoribus.

Sanctus item Basilius Magnus de Tesseris,

S.Cypr. to.3. pag. 492. in arg. Tractat.

Vide infra in Epilogo, & Conclusione.

Diaboli institutum.

Alea est alueus mali.

Mortale crimen est Aleæ ris ludus.

Mendaciorum mãdra.

S. Basilius in Homilia 8. Hexaëmerô.

& Aleis ita loquitur : *Iuramenta sunt in Tesseris, & Aleis, contentionesque pergraues, & auaritiæ partus. Spiritus malignus assistit, furorem punctis ossibus illis ludentium, insaniasque accendens, easdem ille pecunias nunc ad hunc, nunc ad alterum transfert. Atque modò hunc victoria effert, illum victum mæstitia premit : modò contrà, illum elatum, hunc demissum ostendit.* Hæc Sanctus Basilius de Tesserarum, Alearumque ludis.

B. Maximus in Clictoueo

Beatus denique Maximus, vt Clictoueus de vera nobilitate ait, postquam ad mentem redijt saniorem, nihil magis, quàm sese Alea lusisse deplorabat. Vt autem multa vno ferè verbo complectamur; omnia Iura diuina, & humana ludos Alearum mirum in modum execrantur.

Sanctus Raymundus de Peñiafort Ordinis Prædicatorum, diffusè scripsit contra Ludum Alearum vetitum, vt infrà in primo videbimus Quæsito, in quo multa, & scitu quidem digna enarrantur.

Vide infra in Quæsito 1.

S. Isidorus Episcopus Hispalensis lib. 19. Etymologiarum cap. 64. ita de Aleæ ludo inquit : *Ab hac arte fraus, & mendacium, atque periurium numquam abest : postremò, & odium, & damna rerum. Vnde, & aliquando propter hæc scelera interdicta legibus fuit.*

S. Isidorus lib. 18. cap. 64. Notandum.

Ioan-

Ioannes item Saresberiensis, & Episcopus Carnotensis in libro, qui inscribitur Polycraticus, vel de Nugis Curialium, & vestigijs Philosophorum, dum in primo libro cap. 5. de vsu, & abusu Alearum loquitur, eum multorum malorum esse causam affirmat in hanc verborum formam: *Quis enim non erubescat, si sortis suæ gratiam non virtuti debeat, sed Taxillis? Quis fritilli cautelam suæ prudentiæ non doleat anteferri? Nonne satis improbata est cuiusque artis exercitatio, qua quantò quisque doctior, tantò nequior? Aleator quidem omnis hic est; Mendaciorum siquidem, & periuriorum mater est Alea, & ex aliena concupiscentia, sua prodigit, nullam habens Patrimonij reuerentiam; cum illud effuderit, sensim in furta delabitur, & rapinas.* Hæc Ioannes Saresberiensis.

Io. Saresb. lib. 1. c. 5.

Notandum.

Alea est mẽdaciorum, & periuriorum mater.

Alias, dilabitur.

Hisce igitur de causis, hoc est, sub relatis malis circũstantijs huius generis Ludi, sortem, aut fortunam sibi vendicantes, euitandi omninò sunt, ac detestandi, tam à Laicis, quàm à Clericis, hoc est, aliquo Clericali ordine insignitis, præsertim verò ab ijs, qui aliquod beneficium Ecclesiasticum habent. Hi enim ludis operam dantes, reditus in vsum pium dicatos, in vsum prophanum, & vetitum quidem conuertunt. Dicendum est ergo cum

Catonis dictum.

Catone: *Aleas fuge*, hoc eſt, Ludum omnem fortunæ damnoſum, in quo pecunia perditur, viſus caligatur, cupiditas excitatur, iracundia prouocatur, homicidium perpetratur, ſicut ex ijs, quæ à nobis hucuſque ſcripta ſunt, & ſcribentur, iuxta horrendorum euentuum exempla, quæ ex ludis Alearum ſuborta fuerunt, vt infra videre licet.

Exempla horrendorum euentuum ex ludis Alearum ſuborta.

INC interdum Alearum luſores ob deperditam pecuniã poſt horrendas blasphemias, adducti fuerunt, vt ſacras Imagines etiam blaſphemãdo percuſſerint, nonnullique violentam mortem fuerint conſecuti. Huiuſce deſperationis, & impietatis exempla diuerſis in locis eueniſſe conſtat.

Ecclesia S. Mariæ de Pace.

Romæ namque Porticus erat ad eam partem, in qua nunc eſt Eccleſia, quæ Sancta Maria de Pace nuncupatur. In eadem porticu, muro picta extabat ſacra Beatæ Mariæ ſemper Virginis Imago, quæ à quodam Aleatore, pecunia in Aleæ ludo deperdita, poſt

blaſphemias horrendas, ac Dæmonis inuocationem, quater ſaxo percuſſa, ter videlicet in facie, ac ſemel in pectore, ſanguinē ex ijſdem locis emiſit, vt in eadem cernitur Imagine, quæ aſſeruatur dicta in Eccleſia, olim ſub nomine Parochialis Eccleſiæ Sancti Andreæ, ante ſcilicet innouationem, & amplificationem, vocitata, quam Sixtus Quartus mandauit ædificandam, & Beatæ Mariæ ſemper Virgini, quæ prius *S. Maria virtutum*, vel *de virtutibus*, vocitabatur; ob pacem multis Principibus tunc temporis, DEI Genitricis interceſſione impetratam, ſub nomine Pacis dedicauit, & curæ Canonicorum Regularium Lateranenſium, Ordinis Sancti Patris Auguſtini commendauit, ſiue commiſit, ſicut legitur in Diplomate ipſius, qui dictam Imaginem tranſtulit in eamdem Eccleſiam, in qua Innocentius Octauus Altare maius dictæ Imagini cum ornamento eiuſdem conſtruendum curauit; & ſuper ipſum Altare Tabulam marmoream, quam vulgò Conam vocant, ante hominum conſpectum erigendam quoque mandauit, intra quam dicta Imago, lateritio muro picta, eiuſdem Innocentij iuſſu repoſita fuit cum Inſcriptione, quæ infra legitur hiſce verbis:

Sixtus IV. Eccleſię fundator.

Innocentius VIII.

PERPETVAE. VIRGINI. GENITRICI
DEI. MARIAE
SALVTIS. PONTIFICIAE. RESTITVTAE
AVCTORI
INNOCENTIVS. VIII. PONT. MAX.
EX. DEVOTIONE. POSVIT.

Nunc verò dicta Inſcriptio aſſeruatur in Altare ſanctæ Crucis. Anno deniq. humanæ ſalutis 1614. in eiuſdē Eccleſiæ amplificatione nouum, & præcipuum quidem ædificatum eſt ſacellum, vel, vt aiunt, conſtructa eſt Cappella, pulchris, & ſacris Imaginibus, lapidibuſq. pretioſis ornata, in qua maius conſtructum eſt Altare, lapidibus item pretioſis ditatum, in quo tandem repoſita eſt dicta Imago laterio muro picta. Ad eiuſdem autem Cappellæ partem læuam noua inſcriptio Lydio lapide, ſiue Paragonio, in quo aurum, & argentum examinari ſolent, extat inciſa, quæ infra legitur de tranſlatione Imaginis in hanc verborum formam:

PAVLI. V. PONTIFICIS. OPTIMI. MAX.
AVCTORITATE
GASPAR. RIVALDVS. ROMANVS
SACRAM. DEI. GENITRICIS. IMAGINEM
INDE. TRANSLATAM
VBI. INNOCENTIVS. VIII. PONT. MAX.
SALVTIS. SIBI. RESTITVTAE. AVCTORI

POSVERAT. IN. LOCO. MAGNIFICENTIVS ORNATO. COLLOCAVIT. DIE. II. IVLII. M. DC. XIV.

Lucæ item Ciuitatis Hetruriæ, vel Tuſciæ prope Turrim Campanariam Eccleſiæ San ĉti Patris Auguſtini, Milites olim quidam extabant ludo Alearum operam dantes, quorum vnus poſt deperditam pecuniam, totum ſui corporis veſtitum in ludendo amiſit, ita verò, vt nudus remanſerit. Quare ita vehementer concitatus, ac denique in deſperationem adductus, Deiparam Mariam ſemper Virginem blaſphemando, eius Imaginem dicto in loco muro pictam, ſaxo percuſſit. Percuſſione ſtatim facta, terra ſeſe aperuit, & percuſſorem viuum in profundam voraginem delapſum deglutiuit. Huiuſce autem voraginis manifeſtum ad hanc vſque diem remanet ſignum, ferrea tranſenna, ſiue craticula, vel triplici cruce ferrea munitum, ipſiuſque profunditatis experimentum funiculis ætate noſtra non ſemel factum eſſe conſtat: Feles enim, & Canes ad funiculos centum cubitorum alligati, & in illam voraginem dimiſsi, fundo illius voraginis imo non tacto, aduſti extracti fuerunt. Cubitus minor ſex palmis, communis ſexdecim; maior autem iuxta Vi-

Aleatoris horrenda miſeria, & deſperatio.

Impia, & Inſana percuſſio Aleatoris.

Deiparę Virginis Miraculum primum.

Cubitus triplex.

truuij traditionem triginta ſex palmis conſtat. Quare magnam voraginis profunditatem eſſe dicas oportet. Hac in re ſilentio prætereundum non videtur miraculum Sacræ Imaginis, quæ cum Filium in ſinu ad dextram geſtaret, ad iactum lapidis à dextra in ſiniſtram Filium tranſtulit, vt Imaginem Filij à iactu lapidis liberaret. Imago autem Matris inter pectus, & brachiũ dextrũ ſaxo percuſſa, ſanguinis quantitatem effudit ſatis magnã, cuius pars in illo inſtanti collecta, & intra vaſculum cryſtallinũ magna cum veneratione aſſeruatur, atq; in vltima cuiuſcumq. menſis Dominica proceſsionaliter defertur, & Populo etiam oſtẽdi ſolet, Sed quia dicta Imago ſaxo percuſſa fuit, vulgò, *la Madonna del ſaſſo*, vocitatur.

Deiparæ Virginis Miraculum ſecũdum.

Deiparę Virginis Miraculum tertiũ

Madonna del ſaſſo.

In eadem quoque Lucenſi Ciuitate aliud miraculum contra blaſphemum Aleatorem præſtitum fuit: Anno enim Dom. 1588. Tertio Kalendas Aprilis, quæ eſt trigeſima Menſis Martij, in ambulacro prope portam Burghinam ſito, in quo Milites ad Ciuitatis cuſtodiam excubare ſolebant; Miles quidam ob pecuniam in Alearum, ſiue Talorum, vel Taxillorum ludo deperditam, atque ob talem ludum, blaſphemiæ cauſa ſibi vetitum, ira vehementi correptus, Taxillos, ideſt, Dados

Porta Burghina.

ma-

manu accepit dextra, quasi eos iacere vellet, horrendamque blasphemiam in DEVM, ac Deiparam Virginem impurissimo euomuit ore, dum toruis oculis Imaginem Deiparæ Virginis, Filium sinu gestantem, & muro pictam in eo ambulacro intuebatur. Sed blasphemia illicò euomita, brachium eius dextrum inter humerum, siue scapulam, & cubitum miraculosè fractum fuit. Illa enim ossis fractura vltrò facta in eo præsertim loco, non nisi miraculosa à Medicis, & Chirurgis iudicata fuit. Adde etiam, quòd Aleator ille blasphemus post sanitatem contra opinionem Medicorum, qui eum curabant, recuperatam, in Ciuitatem Lucensem, cuncto Populo ipsum vidente, redijt, eamdemq. Imaginem visitauit; sed Deiparæ Mariæ semper Virginis benignitate se integrã brachij sanitatem recuperasse prædicauit. Qua in re commota est vniuersa Ciuitas, & ad sacram Imaginem sese statim contulit, & quotidie precibus, & luminibus eam venerabatur. Quoniam verò populorum deuotio erga dictam Imaginem in dies augebatur; Militibus ipsis, vnà cum blasphemo Aleatore diligenter, & Canonicè quidem examinatis, reique veritate iuxta narrationem iam factam confirmata, Imago ipsa è

Aleatoris blasphemi conuersio.

Imago Deiparæ Virginis veneratur.

muro extracta, ad Ecclesiam Sancti Petri Maioris Collegiatam, cum vniuerso Clero tàm seculari, quàm regulari cum omnibus item Confraternitatibus, vel Confratrijs, non sine apparatu solemnissimo, cuncto Populo veneranter comitante, asportata fuit, & ad Altare maius collocata.

Thomas Cantipratanus l. 2. c. 49. nu. 9.

Thomas Cantipratanus Ordinis Sancti Dominici, Alberti Magni quondam Discipulus, & Episcopus Suffraganeus Cameracensis, in secundo de Apibus mysticis libro, qui etiam *Bonum vniuersale* inscribitur, & sui temporis Exempla comprehendit, narrat Historiam de Iudæo, & Christiano, Tesserarum lusoribus in sacra nocte Parascèues à DEO punitis. Cum enim Iudæus dicta in nocte ob multam deperditam pecuniam Christum Dominum blasphemaret, manus ei cum Tesseris fuit contracta. Hinc maiori succensus furore, cum iterum in Christum, & Matrem eius blasphemiam turpissimam euomisset, versis terribiliter oculis, cecidit, & expirauit: Christianus autem collusor illius, nimio pauore in amentiam versus, elanguit, & miseram dira morte vitam finiuit. Hæc ex Thoma Cantipratano, qui in quadam Campaniæ Villa horrendam collusorum mortem euenisse testatur.

Iudæus, & Christianus collusores à DEO puniti.

Campaniæ Villa.

In

In Brabantiæ Ciuitate, Archigymnasio celeberrima, quæ Louanium appellatur, Christus Dominus in Sancta nocte Parascèues (vt idem Cantipratanus dicto in libro refert) sub forma hominis incogniti, ciui cuidam, viro probo, & generoso miserabiliter plagis plenus & sanguine cruentatus apparens ante quoddam Cellarium in platea situm, dixit, Auctores tantæ suæ læsionis fuisse quosdam, qui in ipso Cellario, dum Tesseris ludunt, iuramentis & blasphemijs inter se contendunt. Hinc Ciuis ille Cellarium ingressus, interrogat ludentes, cur hominem ignotum ingressum ad eos tam crudeliter verberassent. Iuuenes illi collusores attoniti de tali re, negant aliquem ad illos intrasse, nec vllum ab eis verbo, vel verbere lacessitum fuisse asserentes. Mox illi cum Ciue surgentes, quærũt hominem cruentatum, nec inueniunt. Singuli autem ad se conuersi, Christum Dominum iuramentis terribilibus, contumelijs, & improperijs rursum cruciari animaduertunt. Hæc in dicto de mysticis Apibus libro Thomas Cantipratanus, qui etiam hanc historiam sub præstito iuramento narratam sibi fuisse ab eodem Ciue testatur.

Th. Cantipr. lib. 2. vbi sup. nu. 10. & in magno speculo exemplorum Dist. 5. Exempl. 103.

Christus Dominus in forma hominis incogniti apparens.

Collusores Christum se verberasse agnoscũt blasphemijs, & improperijs.

Quidam etiam, vt in eodem legitur libro,

Tho. Cantipr. lib. 2. c. 49 nu. 11. & in magno speculo exempl. Dist. 5. Exempl. 104.

per ludum Tesserarum spoliatus, vel nudatus, adeò desperatus euasit, vt accepto arcu, sagittam sursum in aërem iaceret, quasi ipsum Cæli Dominum percussurus. Et mox sagitta reuersa ante faciem iacientis, recenti sanguine tincta reperta fuit. Qui mox totus in lacrymas resolutus, Ordinis Prædicatorum fratrem, qui Cantipratano hæc narrauit, circa duo milliaria quæsitum inuenit, & confessus; vitam suam cum mira pœnitentia, ac deuotione correxit.

Magnum speculum exemp. Dist. 3. Exempl. 43.

In Historia Ecclesiastica Venerabilis Bedæ, vt etiam in speculo Exemplorum magno legitur, casus cuiusdam recitatur Aleatoris, qui dum Aleis luderet, ac Tesseris, male sibi cadentibus perderet, quidquid in buccam dementis veniebat, ore furibundo blasphemabat, iurando per sanctissima Christi Domini, & ipsius Matris membra. Blasphemus tandem aliquando cœlesti gladio vulneratus, corruit, abominabilemq. animam tartareis ignibus expuit concremandam. Hæc dicta in Historia de blasphemo Aleatore, multisq. rebus ad horrendum casum blasphemi explicandum pertinentibus, breuitatis causa prætermissis.

Cesarius l. 5. c. 8. & in Speculo Exempl. magno Dist. 6. Exempl 51.

Cæsarius Heisterbachcensis Ordinis Cisterciensis in libro quinto de Miraculis, ætate sua

in

in Germania factis, multos Dæmones circa Sacerdotem, & Plebanum, sed Aleatorem moribundum apparuisse narrat. Plebanus namque nomine Adolphus, vir (Cæsario Teste) valde secularis, & lubricus, dum Aleis ludebat, ad audiendam confessionem cuiusdam moribundæ Mulieris, & ad eam communicandam instantissimè cum lacrymis à Filio illius accersitus, non nisi ludo expleto, se iturum respondit; hinc illa moribunda sine confessione, necnon sine viatico ab hac luce migrauit. Plebanus autem postridiè vel post tertium diem in peremptoriam incidit ægrotationem, in qua dum ad inuocãdum DEVM, vt peccata sibi dimitteret, spatio fructuosæ pœnitentiæ concesso, suadetur, ita desperatus respondit: *Vides horreum illud magnum nobis appositum? Non sunt in eius tecto tot calami, quot sunt circa me Dæmones congregati. Hoc dicto, mox agonizans expirauit, eos videns adesse moriturus, quorum consilio vixerat sanus.* Hæc ex Cæsario in quinto de Miraculis libro, capite octauo. Plebani moribũdi visio.

In Saxoniæ partibus, vt refert Siluanus Razzius, Monachus Camaldulensis, in libro de Miraculis Deiparæ Mariæ semper Virginis, Aleator quidam, cum pecuniam in Alea- Siluanus Razzius lib. 1. Miracul. 32.

rum ludo deperderet, horrendas, & inauditas quidem blaſphemias contra ſancta Chriſti Domini,& Saluatoris noſtri membra,tàm extrinſeca, quã intrinſeca vomitabat. Iſtuc etiã ipſum inenarrabili ſanè rabie, atq. crudelitate contra Chriſti Domini Matrẽ fecit. Qua re aſtãtes,ne ampli' tot impias, ac nefandas,turpeſque blaſphemias audirent,ſuas obturabant aures, pectuſque percutiendo in fugam ſe dabant. Blaſphemator autem tandem aliquando inter blaſphemandum ictu inuiſibili percuſſus,ac vulneratus, dixit: *O me miſerum,quis me vulnerauit, & interfecit? Et ita vulneratus cecidit in terram. Denique hac, vel illac, vitam cum morte commutauit. Deinde ipſe ſpoliatus, magnum in dorſo vulnus habere inuentus fuit: vulnus autem adeò profundum erat, quòd acuta ſecuri,aut bipenni factum videbatur: ob magnum namque hiatum, ſiue ob magnam, vt ita dicam, aperturam;omnia inteſtina,ſiue interiora cernebantur.* Hæc ex Siluano Razzio.

Blaſphematoris interitus.

Anno Domini 1514. Neapoli in Xenodochio, ſiue Hoſpitali Sancti Eligij maioris, reperitur Eccleſia, in qua extat perantiqua, & deuota Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis,muro picta, quæ Sancta Maria Miſericordiæ vocitatur: Hæc autem Imago in facie

Io. Anton. Sũmontus to. 2. Hiſt. Neap. pag. 167.

vul-

vulnerata cernitur. Nam, vt in Tabula quadam satis antiqua prope dictam Imaginem affixa legitur, cum impius quidam Aleator, post magnam pecuniarum quantitatem in Alearũ ludo, siue in Chartis lusorijs deperditam, temerè, atque impijssimè quidem blasphemaret, ob horrendas blasphemias ab impurissimo euomitas ore, reprehensus, in rabidam, & insanam accensus iram, in Ecclesiam illam ingressus, deuotæ Imaginis faciem ense suo vulnerauit, atque sex inflixit vulnera, ex quibus illicò sanguis effluxit, vt in eadem Imagine ad hanc vsque diem videre licet. Aleator deinde ille nauim ascendit, & è portu Neapolitano, patriam suam Florentiam sese transfert. Dum verò Ciuitatem ingrediebatur, statim deprehensus fuit, & in Carcerem coniectus, quatenus homicida: Nam in eius ingressu inuentus fuit in via homo quidam occisus, qui ab eo interfectus iudicabatur. Ille autem dicti homicidij omnino ignarus, & in fune suspensus, & examinatus, in ipso cruciatu, siue in ipsa tortura, sese commendauit Deiparæ Mariæ semper Virgini, quæ cum ijsdem vulneribus ei apparuit. Hinc Aleator ille in fune suspensus, & suæ impietatis memor, hanc solam contra sacram Imaginem

Aleator Florentinus.

Neapoli se perpetrasse apertè confessus est; & propter illã solã, & horrẽdã quidẽ impietatẽ decollatus fuit. Hæc ex Io. Antonio Sũmonto.

Aleator decollatus.

Anno Dom. 1522.

In eadem Ciuitate Neapoli Anno Domini 1522. sicut incolæ Ciuitatis quantum ad tempus ex traditione affirmant, Aleatores nonnulli vasa quædam argentea furati, in Choro Ecclesiæ Sancti Laurentij Ordinis Fratrum sancti Francisci eadem vasa inter se diuiserunt, & ibidem Alearum ludo operam dederunt, quorum vnus ob totam suam partem in ludendo deperditam, in rabidam iram dementer accensus, Imaginem Christi Domini (qui nudus, & muro pictus cernitur, & *Ecce Homo*, vocitatur) infra vulnus, quod in Cruce ad latus dextrum à Longino acceperat, pugione suo vulnerauit, vnde sanguis illicò abũdanter effluxit. Sed quia Imago illa manibus ligatis repræsentabatur, illo ictu statim dato, manum dextram ad latus infra vulnus admouit, atque ita Imago ipsa ad hanc vsque diem stare cernitur. Quare dictus Aleator impius, ac demens, carceri mancipatus fuit, & patibulo suspensus, vel affixus, in illo ex hac vita decessit.

Anno Dom. 1382.

Anno Domini 1382. die 17. Mensis Ianuarij in quodam Diœcẽsis Florentinæ Ca-

stro,

ſtro, quod Latinè *Emporiū*, & vulgò *Empoli* vocitatur, duo Stipēdiarij ſimul ad Taxillos ludebant, quorū alter, tota pecunia in colludendo deperdita, Groſſo vno monetæ Piſanæ argēteo excepto, in quo Deiparæ ſēper Virginis Imago ſculpta erat, poſt horrēdas blaſphemias in Chriſtū Dominū, & Matrē eius euomitas, gladio ſuo Imaginē B. Mariæ ſemper Virginis in Groſſo illo ſculptam circa pectus percuſſit, ex quo ſtatim ſanguis in omnium ſtuporem effluxit. Moneta itaque illa cruentata ad fratrem Onuphrium Oſtecutum, Epiſcopum Florentinum delata, necnon Hiſtoria tanti ſceleris, tantique miraculi enarrata, Epiſcopus in Dominica V. Quadrageſimæ, quæ de Paſſione nuncupatur, Monetam illam cruentatam ad Eccleſiam Ordinis Eremitarum Sancti Patris Auguſtini ſolemni proceſſione detulit, & in Reliquiario ſemper aſſeruandam præcepit. Deinde, ne tanti beneficij memoria deleretur, ſed Chriſti Fidelium deuotio in dies augeretur, Epiſcopus ipſe verè pœnitentibus, & confeſsis, qui in Dominica de Paſsione, & in omnibus Feſtiuitatibus Beatæ Mariæ ſemper Virginis ſingulo quoque Anno dictam Reliquiam venerandam viſitauerint, Indulgentiam quadraginta dierum de iniun-

Moneta miraculosè cruentata.

Epiſcop. Florentinus.

Moneta miraculosè cruentata.

Indulg. quadraginta dierum.

cta eis pœnitentia concesſit. Hæc ex eodem Fratre Onuphrio Oſtecuto Florentino Ordinis Eremitarum Sancti Patris Auguſtini, & Epiſcopo Florentino, qui omnibus hiſce de rebus per litteras publicè datas loquutus fuit, dum dictam Indulgentiam concesſit, ac promulgauit: Litteræ verò patentes omnibus hiſce de rebus conſcriptæ in eadem Eccleſia Florentiæ aſſeruantur.

Med. 1542. Mediolani circa Annum Dom. 1542. Maſſatius quidam Vigonzonus in die Annuciationis Beatæ Mariæ ſemper Virginis Feſto, propè Sancti Satyri Eccleſiam, Alearum ludo, ſiue Chartis luſorijs operam dedit; & in illo ludo non ſolum totam pecuniam, ſed omnes item pannos, quibus erat indutus, amiſit. Hinc rabida, & inſana accenſus ira, necnon in deſperationem adductus, dictamque Eccleſiam ingreſſus, guttur Imaginis Chriſti Domini, quem Deipara Maria ſemper Virgo muro Cœmeterij Eccleſiæ picta in ſinu geſtare cernitur, ſuo percusſit gladio, quo ex vulnere magna ſanguinis quantitas effluxit. Maſſatius itaque percuſſor ſanguine illo cruētatus, ac tanto miraculo commotus, lacrymando mirum in modum exclamauit, ad cuius clamorem illuc permulti cucurrerunt, & ma-

Imago picta ſanguinem emittit.

gnam illam sanguinis effluentiam viderunt. Quare huius generis miraculum per totam illicò Ciuitatem, eiusque Prouinciam diuulgatum fuit, ita verò, vt ad eumdem locum gentes vndique confluerent, secum non solum pecunias, verum etiam gemmas in auro, & argento, necnon torques, annulos, ac vestes deferẽdo pro Eleemosynis ob gratias à Deipara Maria semper Virgine, & à Christo Domino eius Filio ipsis collatas. Hinc temporis progressu ex dictis eleemosynis tãta pecuniarum copia redacta denique fuit, vt ex illis Ecclesia, quæ nunc extat iuxta archetypum, seu formam à Bramante Architecto, & Pictore tunc temporis in Italia insigniori, præsertim consensu Ludouici Sfortiæ Ducis fuerit ædificata. Imago deinde illa Deiparæ semper Virginis muro picta in sinu gestantis Filium, & in gutture vulneratum gladio, translata fuit in Ecclesiam nouam, & in eius maiori Altare collocata fuit, vbi nunc extare cernitur. Massatius autem, percussor Imaginis, tanta sua insania, & impietate adeò condoluit, vt graui pœnitentia quattuor, & amplius annis peracta, habitum Religionis Monasticum Sancti Ambrosij susceperit, & in eo magna vitę Sanctitate viuens, multa futura prædixerit. Gla-

Populorum deuotio.

Bramans Architectus, & Pictor.

Ludouicus Sfortia Dux.

Gladius asseruatur.

dius verò, cum quo dictam Imaginem vulnerauit, in sacrario illius Ecclesiæ, ad perpetuam tanti miraculi memoriam asseruatur.

Geneſtanum vel Genazzanum.

In illa Italiæ Regione fertiliſsima, quæ Campania vocitatur, dum Regio ipſa bello vexaretur tempore Pauli Tertij Miles quidam Chartis luſorijs in platea Geneſtani, vel Genazzani operam dabat; Hic denique ob totam deperditam pecuniam, quam habebat, horridas blaſphemias in Deum, & in Dei Matrem eructabat, & ita blaſphemando Eccleſiam Deiparę Marię ſemper Virgini dicatam, & à Fratribus Ordinis Eremitarum Sancti Patris Auguſtini cultam ingreſſus, Chriſtum Dominum, ad Altare Cruci affixum, enſe ſuo in fronte, in vtero, & in cruribus vulnerauit, non ſine magna ſanguinis effuſione.

Blaſphemator à Militibus interficitur.

Blaſphemator autem ille, ac ſacrę Imaginis percuſſor, ſtatim ab alijs Militibus fuit interfectus, eiuſque corpus in fruſta redactum; enſe ſtatim valdè, & miraculosè quidem recuruato, ſed ita, vt non ſine magna difficultate, nec ſine magno temporis interuallo ab artifice eum in modum fieri poſſet enſis ille, qui ad tantæ impietatis Aleatoris, & ad tanti miraculi memoriam ad hanc vſque diem prope ſacram Imaginem aſſeruatur.

Enſis aſſeruatur.

Sexcenta deniq. in diuersis Mundi partibus huius generis inueniuntur exempla, quæ infelicium Aleatorum insatiabilem cupiditatem, & insaniam; flagitia magna, & desperationes, horrendas item in Deum, & in Sanctos blasphemias, post Dæmonem inuocatum, post mendacia, post rapinas, & fraudes factas, nec non sacrarum Imaginum vulnerationes, vel percussiones, post pecunias, & res omnes deperditas, ipsorumq. tandem aliquando Aleatorum occisiones, & aditum infernalem repræsentant. Sed breuitatis causa de huius generis exemplis, hęc dicta sufficiant, vt etiam à Christifidelibus Alearum ludum iure vetitum fuisse ob malas circumstantias, quæ peccatum mortale, & quidem graue faciunt, ostẽdamus; quidque de ipso ludo, quantum ad peccatum à Doctoribus sanctis, & alijs fuerit decretum; nec non quid de lucro perperam, & diabolicè facto in eodem ludo, faciendum sit, explicemus.

Alearum ludus quid cõtineat.

Peccatũ mortale in ludo factum.

Lucrum in ludo factum.

Huius igitur generis ludi omnes, Alearum scilicet, vel Chartarum, Tabularumq. propter Taxillos, vel Talorum, siue Taxillorum vetiti leguntur, quippe qui tot vitia, & horrenda mala parturiunt, quatenus maiori ex parte, & quasi omnino in sorte, aut fortuna versantur;

Tabulæ dicuntur etiã Orbiculi. Tesseræ, Cubi Taxil i, & Tali idem sunt: qui vulgò dicuntur Dadi.

cuius-

Latrunculi sunt, qui vulgò dicuntur Scacchi.

cuiusmodi non est Latrunculorum ludus, vulgò *Scacchi* vocitati, qui quatenus magnam industriam, magnamque ingenij vim postulant, honesti dicuntur, & licitè ab omnibus non solum Laicis, verum etiam ab omnibus Clericis, ac Religiosis, & Monachis animi recreandi gratia interdum exerceri possunt. De his autem ad huiusce Commentarij calcem plura dicemus.

Plinius in Præfatione suæ hist. naturalis.

Apuleius l. 4. Metamorphoseon.

Quòd autem Alearum pręsertim ludus non nisi sortem, aut fortunam admittat, ex eo constat, quòd vox ipsa Alea à probatissimis Auctoribus pro fortuna, & euentu sumi consueuit. Hinc Cicero à Plinio prædicatur extra omnem ingenij Aleam positus, idest, extra omnem sortem, & euentum ingenij. Apuleius item in libro 4. Metamorphoseon hoc scriptum reliquit: *Ancipitis* (inquit) *machinæ subit Aleam, hoc est fortunam, & dubium euentum.* Alearum igitur ludus, & id genus alij ob sortem, aut fortunam in eis omninò dominantem ob turpe lucrum, ob infamiam, nècnon propter blasphemiarum, & periuriorum pericula, honestæ, ac sanctæ vitæ aduersantia, atque obhorrendissimos euentus, & ob certa denique damna, quæ inde proueniunt, tàm Ciuilibus, quàm Canonicis Legibus, non solum

apud Christicolas, verum etiam apud Ethnicos vetiti vndequaque inueniuntur, ad Aleatorum insaniam, & calamitatem propulsandam.

De Insania, & Calamitate Aleatorum.

INsania profectò admiranda, & penè incredibilis, de quibusdam Alearũ lusoribus in Germania esse narratur. Dicti enim Lusores postquam omnia sua in Alearum ludo amiserunt, suam vendunt libertatem, immo seipsos, vt in Libello de moribus Germaniæ Cornelius Tacitus affirmat hisce verbis: *Aleam (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tanta lucrandi, perdendiue temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo, ac nouissimo iactu de libertate, & de corpore contendant. Victus, voluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior alligari, ac vænire patitur.* Hæc de postrema Aleatorum calamitate, omnium miseriarum maxima. Cornelius Tacitus. Vænire, ideſt vendi.

Sanctus Ambrosius in cap. Tobiæ 11. diabolicum Aleæ studium Hunnis Panoniæ Populis (quos nunc fortasse, paucis immutatis litteris, Hungaros vocitamus) adscribit. Hic S Ambrosius in c. 11. Tobiæ to. 2.

enim

Hungarorũ insania.

enim sanctus Doctor, postquam vsuram ab Aleatoribus extortam, & inuiolabilem Aleæ legem, cui subijciuntur etiam ferocissimi homines, descripsit, & mirum in modum detestatus est, dictosque Hunnos absque legibus viuẽtes, Aleæ solius legibus obedire narrauit, insaniam eorumdem, (qui per vnum iactum libertatem, immò vitam denique suam potestati Aleatoris vincentis addicere solent) ostendit hisce verbis: *Frequenter* (post multa inquit) *tanto ardore rapitur Aleator, vt cum ea (quæ sola magni æstimant) victus arma tradiderit, ad vnum Aleæ iactum, suam vitam potestati, vel victoris, vel fœneratoris addicat. Denique constitit, quòd quidam eorum, & Imperatori Romano cognitus, in fide pretium seruitutis, quam sibi tali sorte superatus intulerat, supplicijs imperatæ mortis exoluerit.* Hæc Sanctus Doctor Ambrosius de huius generis Aleatorum Hungariæ olim insania.

S. Ambr. vbi supra.

Addicere est vẽdere plus offerenti.

Addicat: Nã addicere est vẽdere plus offerenti.

Hisce igitur de causis enarratis, perniciosum, infamem, ac mortiferum, diabolicum, atque detestandum Alearum ludum cum alijs omnibus ludis in eo comprehensis, in quibus fortuna cum tot enarratis malis dominatur, tàm Ciuilibus, quàm Canonicis Legibus, non solum à Christifidelibus in sacrosanctis Con-

cilijs

cilijs, verumetiam ab Ethnicis, & iure quidem vetitum esse constat.

Vide pag. 8. & seq. de ludo ab Ethnicis vetito.

Nunc autem reliquum est, vt duo Quæsita ad ludos vetitos pertinentia explicemus.

Primò scilicet An ludus Alearis, quem alij pestem, alij verò diabolicum ludum appellant, sit peccatum mortale. Secundò quomodo, & quando lucrum, in ludo tali factum, restitui debeat.

Quæsitum Primum,
Quonam modo Ludus Alearis sit mortale peccatum.

ALearum, siue Chartarum ludus, & id genus alij, in quibus magis fortuna, quàm industria dominatur, ob ingentem multitudinem malorum, & peccatorum, quæ ex illis nascuntur, tàm Ciuilibus, quàm Canonicis Legibus, & Concilijs, tàm ab Ethnicis, quàm à Christifidelibus vetiti sub pœnis fuerunt, sicut ex ijs, quæ hucusque in medium allata sunt, satis constat. Propterea dictus Alearum, vel Chartarum ludus, necnon Tabulæ, vel Orbiculi, Tesseræ, vel Taxilli, ac Tali, vulgò Dadi vocitati, in quibus magis fortuna, quàm in-

Alearum nomina.

Greg. Sayrus lib. 11. c. 12. nu. 4.

Gabriel. Biel in 4. sentent. dist. 15. q. 13. art. 2. Concl. 3.

Aleæ ludus est mortale peccatũ, quatenus est cõtra Legem diuinam, naturalem, & positiuam.

Mortale peccatum.

Vide pag. 25

dustria dominatur, sine peccato mortali, vt ait Gregorius Sayrus, exerceri non possunt, dum vera, & notabili lucrandi auiditate, ex qua oriuntur tot mala iam enarrata, luditur, vt infra ostendetur rationibus, & insigniorum Auctorum scriptis.

Gabriel Biel Theologus, & egregiè doctus in 4. Sententiarum libro dist. 15. q. 13. art. 2. Conclusione 3. *istuc* ipsum confirmat dicens: *Ex cupiditate ludens Alea, peccat mortaliter, quia ludit contra legem Diuinam, Naturalem, & Positiuam. Contra Legem Diuinam, quia est contra charitatem proximi concupiscere bona proximi cum damno eius; & est contra decimum præceptum, quo prohibetur concupiscentia rei alienæ cum damno proximi. Est contra Legem Naturæ: facit enim alteri, quod sibi nollet fieri; Est etiam contra Legem positiuam, vt patet ex dictis.* Hæc Gabriel Biel, qui, cum ludus Aleæ fiat ex tali cupiditate lucrandi, contra Legem diuinam, humanam, & positiuam, mortale peccatum esse concludit; dummodo tamen aliqua ex malis circumstantijs iam relatis intersit.

Sanctus item Cyprianus, vt superius ostensum fuit, Alearum ludum crimen esse mortale affirmat post multa mala de ipso ludo enarrata.

San-

Sanctus item Raymundus de Peniafort Ordinis Prædicatorum, Vir in Diuinis Scripturis eruditus, Iuris item Canonici notitia insignis, & in Theologia morali satis clarus, in secundo suæ Summæ Libro, dum de negotijs secularibus loquitur, & vtrũ de illicitè acquisitis eleemosyna fieri possit, sermonem habet, Aleæ ludum mortale peccatum, & quidem graue post multa concludit, dicens: *De ludo Aleæ teneas, quòd illi, qui ludunt ad Aleas, vel Taxillos, vel qui ludo intersunt, vel sunt participes, vel inspectores ludi, peccant, & maximè, si sunt Clerici.* Hæc Sanctus Raymundus, ex cuius verbis colligimus, Alearum, vel Taxillorum ludum esse peccatum. Deinde propter nouem in ipsis ludis consideranda, magnum peccatum esse ait in hæc verba: *Quam magnum peccatum sit, patet inter alia ex nouem, quæ in talibus ludis attenduntur, vt infra videre licet.*

S. Raymundus lib. 2. §. de illicitè acquisitis, & Aleatoribus. A Clemente VIII. canonizatus Anno Domini 1601.

ff. de Aleat. Auth. de Sãct. Episc. §. Interdicimus extr. de Vita & hon. Cleric. Constit. Clerici.

Magnum peccatum.

S. Raymundus, vt supra

Notanda nouem, ex quibus mortale peccatum, & graue quidem esse concluditur A S. Raymundo.

Hæc nouem notanda recitantur ab Alexandro de Ales. in 4. sent. q. 33. membr. 2. Art. 5.

1 PRimum est, desiderium lucrandi, ecce cupiditas, quæ ex Epistola Sancti Pau-

1.Timoth.6. li prima ad Timotheum cap. 6. eſt radix omnium malorum.

2 Secundum eſt, voluntas ſpoliandi proximum, ecce rapina.

Extr. de exceſſ. Prælat. inter dilectos. 3 Tertium eſt, vſura maxima, ſcilicet vndecim pro duodecim, non ſolum in Anno, vel Menſe, ſed in eadem die.

4 Quartum eſt, mendacia multiplicata, & verba otioſa, & vana.

5 Quintum eſt, blaſphemia; ecce hæreſis.

6 Sextum eſt, corruptio multiplex proximorum, qui ad ludum inſpiciendum de conſuetudine praua conueniunt.

7 Septimum eſt ſcandalum bonorum.

8 Octauum eſt, contemptus prohibitionis Sanctæ Matris Eccleſiæ.

9 Nonum eſt, ommiſſio temporis, & bonorum, quæ in illo tempore tenentur facere.

Hæ nouem Sancti Raymundi Conſiderationes, vel hæc notanda recitantur etiam ab Alexandro de Aleſ. in 4. Sententiarum libro, quæſt. 35. art. 5. necnon à Guidone de Baypho, vel Bayſio, ſiue Bayſo Archidiacono Bononienſi in prima Decretorum parte diſt. 35. cap. *Epiſcopus*. Sanctus autem Raymundus, vt ait Ioannes Trittemius in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, floruit Anno Dom.

Alexander de Ales & Guido.

Decret. p. 3. Diſt. 35.

1230. Alexander de Ales 1240. & Guido de Baypho 1290. Ex his ergo nouem confiderationibus colligimus Alearum, fiue Taxillorum ludum effe peccatum. Quòd autem hoc peccatum fit mortale, Sanctus Raymundus ex verbis Canonum Apoftolorum demonftrare ftudet, dum ex ijs colligit prohibitionem eorumdem ludorum, & pœnas contra ludẽtes.

Apoftolorum Canones, quos S. Raymundus in medium affert, & fuperius item videre eft, funt, qui infra leguntur.

S. Raymundus lib. 2. Summæ §. 11 de illicitè acquifitis, & Aleatoribus.

Epifcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, Aleæ, aut ebrietati deferuiens, aut definat, aut certè damnetur.
Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor, Similia faciens, aut definat, aut Communione priuetur; fimiliter, & Laicus.

Damnetur, ideft deponatur ab officio, vel Beneficio, vel fufpendatur ab vfu Ordinis facri.

Canone Apoftolorum in medium allato, S. Raymundus ait:

ITem nota quattuor verba pofita in prædicto Canone, fcilicet:

S.Raym. lib. 2. §. de illicitè acquifitis, & Aleatoribus.

1 Deferuiens, 2 Definat, 3 Damnetur,

Com-

4
Communione priuetur.

Ex primo (inquit S. Raymundus) *collige, quòd si non ducit in consuetudinem, non sustinebit pœnam prædictam. Nam verbum deseruire hoc in loco,* vt sententiam Sancti Raymundi explicemus, *significat ludentem, dominio ludi, & peccati esse detentum, eique subiectum, ob magnum lucrandi ardorem.*

Ex secundo scilicet, Desinat, colligitur, quòd etiã si duxerit in consuetudinem, debet admoneri, & si admonitus vult cessare, euitabit pœnam prædictam; debet tamen in vtroque casu agere pœnitentiam de peccato.

Peccatum mortale, & graue ex 11. q. 3. Nemo, & Nullus.

Ex duobus vltimis, quæ sunt, Damnetur, & Communione priuetur, collige quòd tale peccatum sit mortale, & graue, cum tales pœnæ non sint imponendæ pro leui crimine. 11. q. 3. Nemo, & Nullus. Hæc Sanctus Raymundus, qui ex pœnis, quas incurrunt Aleatores, eorum peccatum mortale, & graue quidem esse concludit. Nam

Damnetur.

dicto in Canone per verbum, *Damnetur*, intelligitur pœna Ecclesiasticis viris imposita, quę est depositio ab Officio, vel Beneficio. Per

Communionis priuatio est excommunicatio.

priuationem Communionis intelligitur pœna Laicis imposita, quæ est excommunicatio. Quod quamuis ita sit; Decreti tamen Glossatori

satori, quem Angelus de Clauasio, & Siluester de Prierio in Summis aiunt esse Hugonem quemdam, assentiendum non videtur dicenti, *Alearum ludum, & alios id genus ludos semper esse mortale peccatum.* Nam vt superius dictum fuit ex Nauarri doctrina, ludus prædictus non est semper mortale peccatum, præsertim verò, vt idem Nauarrus inquit, *dum potius honestæ recreationis causa, quàm lucri, & paruo quidem tempore luditur; quando scilicet à prandio, vel à cœna luditur causa solatij, nullius rei pecuniariæ lucro proposito; vel solum alicuius esculenti, & póculenti, quod bis lucrifactum semel soluatur; vel spirituali lucro precum aliquarum pro vincente à victo dicendarum.* Hæc ex Nauarro, qui tamen in eodem capite 19. nu. 3. ait: *Ludus non fit mortalis ex sola circumstantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile ab eo, qui donare potest, vt probat Caietanus in 2. 2. quæst. 168. Art. 3. & in verbo, Ludus; Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu, nisi cum extenditur ad alicuins Legis (quæ obligat ad mortale) violationem; Qualis est eorum, qui noctes in dies, & dies in noctes vertentes; Missas præceptas omittunt, aut subeunt periculum amisśionis bonorum, sine quibus nequeunt substentare vxores, liberos, ac reliquam Familiam substentandam de præcepto, aut*

debi-

Hugonis opinio confutatur.

Nauarrus vbi sup. c. 19. nu. 6.

Nauarrus c. 19. nu. 3. in Manuale Cōfess.

Caietan. 2. 2. q. 16. art. 3.

Quomodo Alearum ludus peccatū mortale possit esse.

debita statuto tempore soluere, &c. Hæc dicto in loco Nauarrus, cuius verba de lucro in Alearum ludis pensitanda sunt, & memoriæ man danda, quæ prius recitata fuerunt, quatenus eius doctrinæ, ac sententiæ magis consona iudicantur. Immò, si inter ludentes aliquod lucrum proponatur, vnusquisque memor sit concessionis Iustiniani Imperatoris, qui Alearum ludo vetito, permittens quinque genera ludorum, industria, & arte magis, quàm fortuna nitentium, vetat quoq. ne prœmium magis, quàm vnius Solidi, hoc est, Aurei, proponatur vincenti, etiam si multum diues sit. Ecce quomodo ludus Alearum vetitus mortale peccatum esse possit, & quidem graue, & quomodo sine peccato exerceri queat, præsertim verò ab Ecclesiasticis viris, quibus multò magis, quàm Laicis vetitus esse censetur ob Ecclesiastica præsertim bona, quibus ipsi potiuntur: nam per ludum vetitum, reditus in vsum pium dicatos, in prophanum, & vetitum vsum conuertunt.

Nauarrus pag. 12.

Iustiniani Imperatoris decretum.

Prœmium in ludo vincẽtis est vnius tantum Solidi, id est Aurei.

Quæſitum Secundum,

Quomodo, & quando Lucrum in Alearum Ludo factum, reſtitui debeat.

IVxta Doctrinam S. Thomæ Doctoris Angelici, necnon aliorum Doctorum; quãdo, & quomodo lucrũ reſtituẽdũ ſit, ſcire oportet, Diſtinctionibus ad hanc rẽ pertinentibus diligẽter conſideratis. Nam Sanctus Thomas in 2. 2. tribus in Caſibus acquiſitum, ſiue lucrum in Alearum ludo factum reſtituendum eſſe affirmat. S.Thom.2.2. q. 32. art. 7. ad ſecundũ.

1. Primò quando ludens lucratus eſt, ideſt ſuſcepit lucrum à victo, qui rem ſuam alienare non poterat, cuiuſmodi ſunt Filij Familiæ, qui adhuc ſunt in poteſtate Patris; necnon qui ſunt minores viginti quinq; annis; Coniux item, Furioſi, & prodigi, & alij conſimiles ſub Tutoribus exiſtentes. Hoc item intelligendum eſt de Religioſis, deque Monachis, & Monialibus. Huius autem generis lucrum acquiſitum reſtitui debet Patribus, Maritis, vel Tutoribus eorumdem, vel eorum Superioribus. De hoc enim lucro eleemoſyna fieri nõ debet, vt ait S. Thomas cum alijs Doctoribus. Nauarr.c.19 nu. 12. Iodocus Lorichius in Theſauro n. 5. Ludi. S.Th.vbi ſup

2. Secundò restituendum est lucrum in Alearum ludo factum, quando quis cum aliqua lucratus est fraude: lucrum enim hoc modo factum nuncupatur furtum. De hoc autem lucro, vt ait S. Thomas, eleemosyna fieri non potest, sed ei, qui victus fuit, & amisit, est omninò restituendum.

S. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7.

3. Tertiò restituendum est lucrum in Alearum ludo factum ab eo, qui ex auiditate lucri, & nimia, vt ita dicam, importunitate traxit aliquem nolentem ad ludendum. Hoc autem lucrum restituendum est ei, qui ad ludendum compulsus fuit, vel in principio, vel in medio ludi. De hoc enim lucro eleemosyna fieri non potest. Si autem qui impulit alium ad ludendum, amisit, ei repetitio lucri non competit; & qui compulsus lusit, lucratus est, restituere non tenetur: quia ille, qui amisit, accipere non est dignus; propterea de hoc lucro facto in ludo vetito eleemosyna fieri debet, vt ait S. Thomas in 2. 2. & in 4. Sententiarum Dist. 15. de eleemosyna art. 4. quæst. 3. Istuc ipsum Ioannes Azor in tertia parte Institutionum moralium, S. Raymundus, & alij Doctores affirmant.

S. Thomas 2. 2. & 4. sentēt.

Io. Azor p. 3 lib. 4. c. 24.

S. Raymund. l. 2. vbi sup.

An verò acquisita per ludum Lege, vel Statuto prohibitum, restituenda sint, diuersi diuersa

uersa dicunt. Quidam enim affirmant, qui sunt S. Bonauentura in 4. Libro sententiarum dist. 15.q.2. art. 4. Paludanus in eodem libro Dist. 15.q.3.art.7.ad secundum. Beatus Antoninus p.2.tit.1.cap.23.§.3. Nicolaus Abbas Panorm. Guido Archidiac. Bononiẽsis; Raynerius in Summa Theologiæ to.1.c.2.de eleemosyna; Henricus Cardinalis Ostiensis in Summa, Io. de Salas in Tractatu de Legibus, quæst.96.dist.15.sect. 8. & Glossa in libro 3. Decretalium tit. 1. c. 15. Clerici de Vita, & honestate Clericorum; & alij Scriptores à Ioanne Azorio in medium allato in tertia parte Institutionum Moralium lib. 5.cap.24.

S.Bonau.lib. 1. sent. Institutionũ Moralium.

Antoninus.

Panormit. Guido. Raynerius.

Henric. Car. Ostiensis, & Io. de Salas de Legibus. Glossa in lib. 3. Decretalium.

Ioannes Maria Verratus Carmelita, Theologus clarissimus, qui Catonis Carmina illustrauit Commentarijs, dum illud Catonis dictum, siue præceptum, *Aleas fuge*, declarat, Alearum, ac Taxillorum ludum diabolicum à Diabolo inuentum fuisse ostendit, ac tandem ait: *Meritò igitur vniuersalis Ecclesia sanctè, & iustè decreuit, & voluit huiusmodi ludum esse omninò prohibitum ratione multorum malorum, quæ ex eo sequuntur, infamiæ scilicet, omissionis temporis, furti, auaritiæ, luxuriæ, superbiæ, blasphemiæ, & aliorum id genus malorum. Deinde lucrum in huius generis ludo, quatenus prohibito, factum, resti-*

Verratus in Carmina Catonis.

tuendum eße concludit. De nonnullis autem alijs personis ita loquitur: Filij Familias, Serui, Ancillæ, Vxores, Religiosi, Beneficiati, etiam ludentes ludo non prohibito sine fraude, & dolo acquisita per ludum tenentur restituere, quia nullum ius habent super his bonis. Hæc ad verbum Verràtus.

Ricard. opinio securior & communior.

Ricardus verò in 4.lib.Sent. Dist.15. Art. 5.q.8.ait de ludo Alearum communiorem, & securiorem esse hanc opinionem de lucro restituendo affirmatiuam: alia enim opinio asserit restitui non debere ante condemnationem Iudicis,neque Pauperibus,neque ei, qui perdidit in ipso ludo.

Alex.tom.4. sent. q. 33. Membro 2. art.5.

Alexander autem de Ales (vt Ioannes Azorius ait) sibi constare non videtur, dum primùm ait, acquisita per ludum non esse restituẽda ex obligatione; deinde acquisita per ludum, in quo est turpitudo contra ius naturale, & contra iura humana, restituenda esse affirmat.

Didacus Couarr.2.p.Relectionis 4. tom. 2. Ioan. Azor. vbi sup.p. 3. Institut. Moralium lib.5. cap.24. c.24. 25. 26. 27.

Hanc de lucro facto in Alearum ludo quæstionem satis diffusè scribit Didacus Couarruuias, & præsertim Ioannes Azorius, qui vtriusque opinionis Auctores recitat, & ad opinionem vtramque declarandam, Notanda quædam, atque octo Quæsita ad hanc rem pertinentia in medium affert, multaque alia

ſcitu digna de vetito Alearum ludo quattuor capitibus comprehenſa eruditè declarat in quarto Quæſito hiſce verbis : *Reſtitutionis obligatio ex iure naturali non eſt quia quiſque voluntate ſua poteſt rerum dominium in alium transferre. Nec item ex iure Ciuili, quia ius Ciuile ſolum concedit, vt poſsit repeti officio Iudicis, quod eſt per ludum, lege prohibitum, acquiſitum; non autem Ius Ciuile conſtituit, vt acquiſita per ludum Aleæ in conſcientia reſtituantur.* Hæc ibi Azorius, cuius ſententia inter Theologos communior eſt, magisq. recepta. Azorius 3.p. Inſtitut. Moral.

Eccleſiæ autem Miniſtri perpendant illud, quod Sanctus Bernardus in Sermone ſuper Cantica de Clericis, & Miniſtris Eccleſiæ, ita inquit: *Timeant Clerici, timeant Miniſtri Eccleſiæ, qui in terris Sanctorum, quas poſsident, tàm iniquà gerunt, vt ſtipendijs, quæ ſufficere debeant, minime contenti, ſuperflua, quibus egeni ſuſtentandi forent, impiè, ſacrilegèque ſibi retineant, & in vſus ſuæ ſuperbiæ, atque luxuriæ victum pauperum conſumere non vereantur; duplici profectò iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiunt, & ſacris, in ſuis vanitatibus, & turpitudinibus, abutuntur.* S. Bern. Ser. 23. To. 1.

Sanctus deniq; Bernardus in Epiſtola ad Fulconem puerum, poſtea Ligonenſem Archidiaconum, de ipſo tamquam Eccleſiæ Mi- S.Bern.Ep.2. To. 2.

nistro in hanc loquitur verborum formam: *Conceditur ergo tibi, vt si benè seruis, de Altario viuas, non autem de Altario superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, varia, griseaque pellicea, à collo, & manibus ornatu purpureo diuersificata. Denique quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de Altario retines, tuum non est, rapina est, Sacrilegium est.*

Notandum.

Hæc ad verbum S. Bernardus, qui quamuis dum de malo bonorum Ecclesiasticorum vsu loquitur, nullam faciat mentionem de ijs, qui in Alearum ludo à Lege Canonica, & Ciuili vetito, & non solum à sanctis Doctoribus, & ab alijs Christifidelibus, sed etiam ab Ethnicis tantoperè damnato, dicta bona cōsumunt; hoc tamen subintelligendum omninò censetur: quia si omne superfluum, quod à Clericis, & Ministris Ecclesiæ de bonis Ecclesiasticis, præter necessarium victum, & simplicem vestitum retinetur, & non in pauperum victum, sed in vsum vanum consumitur, rapina, & sacrilegium à sancto Bernardo nuncupatur, multò magis istuc ipsum affirmandum est de eo, quod in huius generis ludo tam detestando consumi solet. Ludentes igitur tali ludo Ecclesiastici Viri, verba sancti Bernardi

perpendant. Omnes item, quicumque illi ſint, ad Alearum ludos proni, aut procliues, ad memoriam excitent, & frequenter quidem dictum illud Catonianum perpulchrum, & diuulgatiſſimum:

Catonis dictum: Trocho lude Aleas fuge.

Trocho lude, Aleas fuge.

Trochus eſt vox Gręca, &, vt inquit Acron turbo eſt, qui à ludentibus pueris ſcutica agitatur, & rotatur: Eſt enim inſtrumentum ligneum figuræ pyramidalis funiculo à pueris agitari conſuetum. De hoc Trochi ludo loquitur etiam Martialis libro 14. & Horatius de Arte, & in libro Carminum, vt iam diximus; Trocus autem ab Italis vocitatur *Trocolo*, & *Trotola*; *Pirla*, e *Pirlo*, e *Moſcola*; ab Hiſpanis *Trompo*, à Gallis *Sabat*, à Germanis *Eintopff*: quoniam verò Trochus eſt puerorum ludus; Latrunculos, quos vulgò Scacchos vocant, Viris animi recreandi, vel otium præſertim fugiendi gratia, propono, loco tamen licito, ac tempore decenti ſeruato, vt infra, & fuſius quidem dicemus.

Acron Grāmaticus, & Horatij interpres. Martialis lib. 14.

Hor. in Arte Poetica, & lib. 3. Carm. Ode 24.

De

De licito Latrunculorum Ludo antiquitus inuento Alearum loco, & de inuentore ipsius Ludi.

Learum loco ludus Latrunculorum, qui vulgò *Scacchi* vocitantur, antiquitus pro militibus in longa obsidione detentis, otium consumandi gratia inuentus, exerceri potest interdum, vt infra ostendemus.

De Latrunculorum ludo sub Calculorum nomine Alexander ab Alexandro Iurisperitus, & Vir, vt aiunt, exquisitè doctus, loquitur in tertio Genialium dierum libro, in quo dictum ludum præcipuum apud antiquos fuisse ait, & cur Calculos, aut Latrunculos, Latrones dictos olim fuisse declarat in hæc verba: *Ludus Calculorum, veteribus præcipuus fuisse traditur, qui & Latrones dicti: hi enim in duas diuisi Turmas erant colore diuersi, quorum alij Milites, alij Hostes: Horum lusus erat, vt Turmis instructis, velut qui congredi acie parant, hinc inde sub Hostium imagine procederent à præscripto fine, quoad quisque progredi debeat; ita cauere oportebat, vt dum Hostem quisque inuadere nititur, alterius non pateat incursibus, qui etiam ex gemma fuere, Viris, & Mulieribus frequens, à melioribus, &*

Alexander lib. 3. Genial. dierum c. 21.

sum-

summis honoribus, vel maxime cultus, & celebratus, quem Palamedes, Nauplij Eubœa Regis Filius, vir ingeniosus, & aliarum rerum inuentor (vt in libro nostro, qui Bibliotheca Vaticana inscribitur, diffusè probauimus) *inuenisse proditur ad comprimendas otiosi exercitus seditiones*. Hæc Alexander, (parenthesi excepta) ex cuius verbis confirmamus illud ipsum, quod nuper diximus; ludum scilicet Latrũculorum antiquitus pro Militibus in longa obsidione detentis otium consumandi gratia fuisse inuentum. Cur autem dicti Calculi, (quos vulgò Scacchos appellamus) Latrones, & diminutiuè Latrunculi vocitentur, explicare necesse est. *Latro* namque (Festo Pompeio Auctore) vocitari solebat ille, qui conductus militabat quasi λατρεύων, ideſt, seruiens: est enim λατρεία, seruitus. Propterea Plautinus miles dixit: *Latrones, quos conduxi*, hoc est, Milites. Et in Pœnulo vsus est verbo, *Latrocinari*, pro stipendio præsente militari. In Trinummo item dixit: *Latrocinatum ire*, ideſt, ad militandum. In Curculione pro mercede militari dixit: *Latrocinatus annos decem, mercedem accipio*. Hæc Plautus dictis in locis. Verum, quia (vt Ioannes Fungerus ait) hos milites mercede conductos Imperator, & Principes

Palamedes Inuentor Latrunculorũ.

Bibliot. Vaticana pag. 123. & seq.

Andr. Tiraq. in lib. Gen.

Fest. Pomp. de Verborũ signific.

Plaut. in Milite.

In Pœnulo in Trinũmo, & in Curculione.

Io. Fungerus in Etymologico trilingui.

circa se habere,& primos ad omne discrimen mittere solebant, Milites dicti fuerunt, vt Varroni placet, *Latrones*, quasi *Laterones*, quippe, qui tamquam satellites vocati Imperatoris, vel Principis alicuius latera tuebantur. Nunc autem permutata vocabuli significatione, ait Festus Pompeius, viarum obsessores appellantur Latrones, quòd à latere (inquit Fungerus cum Festo Pompeio) adoriantur, vel latenter insidientur, aut denique lateant, vt alios opprimere improuisò queant. Vtcumque verò sit, Latrones, & Latrunculi, quasi Laterones,& Laterunculi dicuntur illi Calculi, qui dicto in ludo instar Militum concertantium adhibentur.

Varro de verborum sign. lib. 6.

Festus Pompeius de Verborũ signif. Io. Fung. in Etymol. trilingui.

Huius generis ludus circiter annum orbis conditi ter millesimum 685. à quodam viro sapiente, nomine Xerxe inuentus fuit, sicut Polydorus Virgilius in secundo de rerum Inuentoribus libro scriptum reliquit, vt illius Tyranni, qui tunc temporis regnabat, sæuitiam coerceret per ludum illum Scacchorum, in quo per calculos ligneos repræsentatur certamen instar prælij. In hoc enim ludo per Calculos illos ligneos Reges, & Reginæ, Equites,& Pedites, necnon Castra, siue Arces, hoc est, loca munita Ciuitatum repræsentan

Latrunculorũ inuentor.

Polyd. lib. 2. cap. 2.

tur,

tur, atque instar concertantium præliantes in Fritillis, aut Alueolis, hoc est, in Tabulis lusorijs de Casula in Casulam mouentur. Hunc autem Latrunculorum, siue Scacchorum ludum, Xerxes excogitauit, quippe qui ob sçuitiæ metum non audebat apertè monere officij sui Tyrannum, sed Scacchorum ludo, siue certamine, illum tacitè monuit, Maiestatem Regiam sine hominum viribus, & adminiculis, nec valere, nec tutam fore, Regemque ipsum facilè oppressum iri, nisi inuigilaret, & à suis defenderetur. Quæ sanè omnia in illo Scacchorum ludo, siue certamine, instar prælij excogitato, facilè demonstrantur. Nunc reliquum est, vt explicemus, vnde dicatur hoc nomen, *Scaccho*, idest, quænam sit vox.

Xerxes Latrunculorũ Inuentor ex Polydoro Virgilio.

Scacchorum vox quænam sit.

Scacchi non à scandendo, vt Polydorus Virgilius opinatur, dicuntur; sed, vt ait Petrus Gregorius Tholosanus, in Syntagmate Iuris Vniuersi, est vox Hebraica, Hebræorumque inuentum ipsius ludi esse videtur, sicut hæ voces, *Scacchi*, & *Mathi*, quibus ipse Scacchorum ludus perficitur, ostendunt. Nam in ludo illo quando Rex ita vallatur, vel obsidetur,

Greg. Tholos. p. 3. lib. 39. c. 4. pag. 464.

Scach vox Hebraica.

vt à ſede ſua egredi cogatur, *Scach,* dici ſolet, quia, *Scach,* Hebræis eſt, *vallauit*, vel *ſepiuit*. Sed quia *Math*, vel *Moth*, apud Hebræos dicitur mortuus; quando Rex in eodem ludo eſt omninò obſeſſus, & immobilis redditur; vt mortuus, dicitur, *Scach Math*; Italicè autem, & corruptè quidem *Scaccho Matto*; & ita ludus finitur. Hæc ex Gregorio Tholoſano.

Moch, vel Math vox Hebraica.

Quamuis autem Latrunculorum, ſiue Scaccorum ludus ab Hebræis inuentus dicatur, vſus tamen illius perantiquus Romę cenſetur. De hoc enim ludo ſub nomine Latronum facit mentionem Martialis in hæc verba:

Mart. lib. 14. Epigr. 20.

Inſidioſorum ſi ludis bella Latronum,
Gemmeus iſte tibi miles, & hoſtis erit.

Mecænas, & Q. Galba, inſignes, & eruditi Viri, Latronum, ideſt, Latrunculorum, ſiue Scacchorum colluſores eſſe nonnunquam ſolebant, vt Gilbertus cognatus in Sylua Narrationum refert. Nam in ipſo ludo, & quidem ingenuo, non ſors, aut fortuna dominatur, ſed ingenium. De hoc eodem ludo ſub nomine Calculorum loquitur Plinius Iunior in Epiſtola 24. libri ſeptimi, eumque pro animo recreando exerceri ſolere ait. De hoc

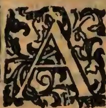
Gilber. lib. 3. in Sylua Narrationum.

Plin. lib. 7. Ep. 24.

item

item ludo mentionem ſub nomine Latrunculorum facit Seneca in libro de Animi tranquillitate cap. 14. In libro de breuitate Vitæ cap. 13. in Epiſtola 106. & in Epiſtola 117. ſed in Epiſtola 106. ita inquit: *Latrunculis ludimus, & in ſuperuacuis ſubtilitas teritur*, quaſi dixerit: Fruſtra laboramus, dum ingenia noſtra exercemus. In hoc enim ludo, vti ſæpe iam diximus, non fortuna, ſed ingenium dominatur.

De Latrunculorum, ſiue Scacchorum ludo non vetito, animi recreandi, vel otium fugiendi gratia interdum exercendo iuxta inſignium Scriptorum Sententias.

ABbas Panormitanus in tertio libro Decretalium poſt multa inquit: *Ex his, & ex textu infertur, ludum Scacchorum Clericis non eſſe prohibitum, & fortius nec Laicis: quia hic ludus conſiſtit in ingenio.* Hæc Abbas. Latrunculorum itaque, ſiue Scacchorum ludo non vetito vnuſquiſque vti poteſt animi recreandi, vel otium præſertim fugiendi gratia, loco tamen licito, ac tempore decenti ſeruato. In hoc enim ludo non ſors,

Abbas Panormit. in 3. Decretalium cap. 15. to. 6.

vel fortuna, sed ingenij vis, vel industria dominatur, malis omnibus, quæ nuper fuerant enarrata, exclusis. Quamuis autem hæc sese habeant; Petrus tamen Damianus Ordinis S.Benedicti, Episcopus Ostiensis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis; Vir in diuinis Scripturis studiosus,& eruditus, & secularium litterarum non ignarus, non minusque sanctitate, quàm eruditione clarus, in Epistola ad Alexandrum II. Pontificem, & Hildebrandum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem conscripta, Scacchorum ludum sub nomine Alearum comprehendi opinatur, dum quemdam Florentinum reprehendit Episcopum, quem cum turba commeantium resedisse, ludoque Scacchorum præfuisse,audiuit. Petrus namque Damianus in reprehensione illa inter alia Episcopo dixit: *Rectè ne, tuique erat Officij, Vespere in Scacchorum vanitate colludere, & manum Dominici corporis oblatricem, linguam inter DEUM, & Populum mediatricem, sacrilegi ludibrij contaminatione fœdare? Præsertim cum Canonica decernat Auctoritas, vt Aleatores Episcopi deponantur. Et quid prodest ei, quem efficaciter auctoritas damnat, etiamsi iudicium extrinsecus non accedat?* Hæc Damianus, cui Episcopus respondit, aliud esse *Scacchum*, aliud

Petrus Damianus lib. Epist. 1. ep. x.

Petri Damiani laudes

Petrus Dam. lib. 1. Epist. 10. ad Alex. Papam, & Hildebrand. Card.

Episc. à Petro Damiano reprehensus.

Episcopi reprehensi responsio.

Aleam. Aleas ergo (subiungens ait) *Auctoritas illa prohibuit, Scacchos verò tacendo concessit.* Hæc Episcopus defendendo sese, dixit. Contra cuius responsum Petrus Damianus ita inquit: *Scacchum Scriptura non ponit, sed vtriusque Ludi genus, Aleæ nomine comprehendit. Quapropter, dum Alea prohibetur, & nominatim de Scaccho nihil dicitur, constat proculdubio vtrumque genus vno vocabulo comprehensum, vnius sententiæ Auctoritate damnatum.* Hæc Petrus Damianus, qui sub Alearum nomine Scacchorum etiam ludum comprehensum esse omninò affirmat, magno Christianæ Religionis, & Episcopalis dignitatis zelo commotus, quippe qui dictum Episcopum cum turba commeantium resedisse, Scacchorum ludo præfuisse audiuit. Quod profectò Episcopi cum turba publicè factum, si pensitetur, talem merebatur reprehensionem. Episcopi namque manum, quæ, vt rectè ait Damianus, est Dominici Corporis oblatrix, & lingua inter Deum, & Populum mediatrix; talia in loco præsertim publico, quem turba illa repræsentabat, facere non decebat: *Episcopus enim* (vt S. Paulus in Epistola ad Titum scripta inquit) *in integritate exemplũ bonorum operũ, in doctrina, in grauitate seipsum in omnibus præbere debet.* Episcopus

Petrus Damianus contra Episcopi responsum.

Petri Damiani reprehensio excusatur, & aliqua ex parte probatur.

Epist. ad Titum cap. 2.

ſcopus itaque reprehenſionem meruit ob ea, quæ in medium attulimus, quamuis ludus ipſe Latrunculorum, ſeu Scacchorum ſub Alearum nomine prohibitus nullo modo cenſeatur, vt Abbas Panormitanus ex communi Scriptorum ſententia in tertio Decretalium libro de Vita, & honeſtate Clericorum cap. 15. affirmat dicens: *Ex his, & ex Textu infertur, ludum Scacchorum Clericis non eſſe prohibitum, & fortius nec Laicis; & communiter hoc tenetur.* Idem videtur ſentire Innocentius Quartus Pontifex Maximus in Quintum Decretalium Librum de homicidio voluntario, & caſuali cap. 9. vbi Scacchorum ludum noxium non eſſe affirmat. Guido item Archidiaconus in prima parte Decretorum Diſtinctione 35. inquit: *Ludus autem Scacchorum non prohibetur; quia ibi potius humanum ingenium exercetur.* Iſtuc ipſum affirmatur à Gregorio Sayro. Gloſſator quoque in primo Codicis Libro, Titulo ſexto de Epiſcopis ait, *Scacchorum ludum Clericis prohibitum non eſſe, quia ludus ipſe in ingenio naturali conſiſtit.* Auctor etiam Summæ Armillæ inquit: *Licet ludi plures ſint Clericis prohibiti, vt Alearum, Taxillorum, ac Tabularum cum Taxillis; ludus tamen Scacchorum non eſt prohibitus, licet quidam teneant contrarium, & malè.* Martinus autem

Abbas Panorm. cap. Clerici c. 15. to. 6.

Scacchorum ludus Clericis vetitus nõ cenſetur. Innoc. 4. lib. 5. Decretal. tit. 12. cap. 9.

Archidiac. p. 1. Decretorum Diſt. 35 Epiſcopus.

Gregor. Sayrus lib. 11. c. 12. nu. 4. Lib. 1. Codicis tit. 6. Interdicimus.

Summa Armilla Tit. ludus nu. 5.

Na-

Nauarrus in Manuale Confeſſariorum poſtquam dixit, Clericum, & Monachum abſque veniali peccato interdum etiā Talis, & Chartis luſorijs ludere poſſe ob honeſtam cauſam ad excitandum, & recreandum ſocium ægrotum, ea re indigentem, dummodo non frangatur lex vlla obligans ad peccatum mortale, de Scacchorum ludo ita loquitur: *Et ita contra vulgi opinionem omnium ineptiſsimus eſt ludus Latrunculorum, quem Itali Scacchorum, Hiſpani verò Axedrez, & Galli Eſchez vocant; quia is minus, quàm alij, animum relaxat, quamuis magis liceat, quàm aliquot alij, qui lege prohibentur*. Hæc Nauarrus, ex cuius verbis colligimus, Latrunculorum, ſiue Scacchorum ludum eſſe licitum, ſed omnium ludorum ineptiſſimum ad animum relaxandum, quia dictus ludus non in ſorte, aut fortuna, ſed in ingenio conſiſtit.

Nauar. c. 19. n. 3. circa finem.

Scacchorum ſiue Latrunculorum ludus ineptiſsimus pro animo relaxando, ſed licitus.

Huc ſpectat illud, quod Petrus Andreas Canonherius Philoſophiæ, Medicinæ, & Sacræ Theologiæ Doctor in ſecundo libro de Curioſa doctrina ſcriptum reliquit in hanc verborum formam: *Qui hoc ludo Latrunculorum amittunt, eorum perturbatio non aliunde exoritur, quàm ex ammiſsione, quæ cum præcipuè, ac totaliter fundamentum habeat in noſtro intellectu*,

Canonherius lib. 2. c. 2.

ac mente, animum tristitia quadam permolesta vehementer afficit: Hic enim cognoscitur, quinam acutiori intellectu polleat; quod de nulla alia re certò sciri potest: omnes enim alij ludi, vel fortuna, vel aliquo iudicio, vel mixti sunt; sed iste totum hominis iudicium exigit. Hæc Canonherius, qui Nauarri sententiam, quantum ad animi relaxationem in Latrunculorum ludo, comprobare videtur.

Hæc de Alearum, & Latrunculorum ludis. Nunc reliquum est, vt eorum omnium, quæ dicta sunt, in hoc Libello conficiamus Epilogum, ex quo eorumdem Summa, siue Conclusio facilius memoriæ mandari poterit.

Epilogus, & Conclusio dictarum præsertim rerum, quæ in duobus Quæsitis iam explicatis comprehenduntur.

Aec de Alearum ludo iuxta leges Canonicas, & Ciuiles tàm ab Ethnicis, quàm à Christifidelibus, sacrorumq. Conciliorum Decreta vetito; necnon iuxta sanctorum Patrum sententias, & aliorũ Auctorum insignium scripta mihi dicenda visa sunt.

Quoniam verò huius generis ludus etiã sub pœnis vetitus, vt superius dictum est, mortale peccatum non semper esse censetur, & lucrũ in eo factum non semper, neque cuilibet restituendum esse iudicatur; Duo illa Quæsita, ad mortale peccatum, & lucrum restituendum pertinentia, iam in medium allata, & diffusè quidem explicata, hoc loco summatim, ac breuissimè sunt complectenda, vt dictarum rerum Summa tamquam Conclusio facilius memoriæ mandari queat.

De peccato in ipsis ludis facto Conclusio.

QVamuis Alearum ludus secundum se non censeatur malus, ex adiunctis tamen malis circumstantijs malus reddi potest: quia ex quauis mala circumstantia, aut defectu, actus humanus redditur malus, vt sanctus Thomas Doctor Angelicus cum Dionysio inquit. Quamuis item dictus ludus ad eutrapeliæ virtutem reduci possit, frequentius tamen, & ferè semper lucri auiditate fieri solet; hinc eutrapelia ipsa exerceri non potest: Nam eutrapelia, quæ apud Græcos, & Latinos vrbanitatem, leporem, iu-

S.Th. 1. 2. q. 18. art. 4. ad 3. Dionys. c. 4. de diuinis nominibus.

Eutrapelia quid sit.

cunditatem, festiuitatem, comitatem, & facetiam honestam significat, non fit seriò, sed iocosè, præsertim verò in verbis, aut factis ludicris, vt ait sanctus Thomas Doctor Angelicus: in Alearum autem ludo, dum pecuniarij lucri & præsertim magni auiditate, non iocosè, sed seriò luditur, eutrapeliæ virtus exerceri non potest; immò Aristoteles in quarto Ethicorum libro capite primo, Alearum ludum ait esse turpem, & lucri acceptionem illiberalem appellat; Aleatores verò inter fures, ac latrones connumerat ob peccata illa maxima, quæ in eo fiunt, vti superius demonstratum fuit. Quare Aristoteles in eodē libro cap. 4. Alearum ludum ad eutrapeliæ virtutem reduci non posse, intelligere videtur. Quando item sanctus Thomas in 2.2. quæst. 168. Art. 2. ex Aristotelis verbis, Eutrapeliæ virtutem circa etiam ludos positam fuisse ait, hoc nonnisi de ludicris verbis, aut factis, quæ non seriò, sed iocosè fiunt, intellexisse iudicatur: & ita Aristotelis verba intelligēda sunt; adhibitis conditionibus alijs, quas sanctus Thomas in Articulo 2. & 3. docet, debere concurrere ad eutrapeliæ virtutem; sin secus, ipse Philosophus in primo capite quarti libri Ethicorum sibi metipsi refragaretur, siue contradiceret, dum

S.Th. 2. 2. q. 168. art. 2.

Aristoteles Ethic. vel Nicomach. Moral. lib. 4. c. 1.

S. Thom. in 2. 2. q. 168. art. 2.

S. Thomas.

Alearum ludum turpem esse inquit, Aleatoresque ipsos inter fures, & latrones connumerat, & lucri acceptionem illiberalem appellat. Eutrapeliæ itaque virtus in Alearum ludo esse vix potest, dum lucri pecuniarij, & præsertim magni luditur auiditate, ob quam, vti iam diximus, multa interdum oriuntur mala, & quidem magna. Propterea S. Cyprianus Aleæ ludum Christiano homine minimè dignum, quatenus Diaboli cum idololatria institutum, & alueum mali, & mortale crimen esse affirmat. Sanctus item Raymundus multis rationibus Alearum ludũ mortale peccatum, & quidem graue esse ostendit, vt superius ex doctrina eorumdem Sanctorum, & ita esse, conclusum fuit. Attamen, vt ait Nauarrus, non est semper mortale peccatum, præsertim verò, vt ipse inquit, dum potius honestæ recreationis causa, quàm lucri, & paruo quidem tempore luditur, nullius rei pecuniariæ lucro proposito, vel solum alicuius esculenti, vel poculenti, quòd bis lucrifactum semel soluatur; vel spirituali lucro precũ aliquarum pro vincente à victo dicendarum. Quamuis verò huius generis ludorum prohibitiones in desuetudinem abijsse videantur; Tridentina tamen Synodus dum loquitur de Aleis, & secula-

S. Cypr. to. 3. Pag. 492. in Argumento Tractatus.

Nauar. c. 19. n. 3. Manual. confess.

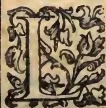
Conc. Trid. sess. 22. c. 1. De reform.

cularibus negotijs fugiendis ab Ecclesiasticis Viris, decernit, vt sub ijsdem, & maioribus etiam pœnis ab Ordinario dictæ Sacrorum Conciliorum, & Summorum Pontificum prohibitiones in vsum reuocentur, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque, sicut superius diffusè dictum fuit. Propterea dicta reuocatio ab omnibus Ecclesiasticis cuiuscumque status, vel conditionis hominibus diligenter consideranda, & memoriæ mandanda censetur.

Decreta desueta in vsũ reuocanda.

Conclusio.

De lucro facto in Alearum ludo.

Vcrum in Alearum ludo factum restituendum censetur non solum quando quis fraudulenter lucratus est, vt ait S. Thomas in 2. 2. verum etiam quando ludens lucrum suscepit à victo, qui rem suam alienare non poterat, cuiusmodi sunt Filij Familiæ; necnon Religiosi, & Moniales. Cuinam verò huius generis lucrum restitui debeat; Quando item de tali lucro eleemosyna fieri debeat, iam suo loco satis diffusè declaratum fuit. Hæc ex Doctore Angelico, & ex

S. Th. q. 32. art. 7. ad 2.

alijs

alijs Doctoribus, quos in duobus illis Quæsitis in medium attulimus.

Lucrum igitur in vetito Alearum ludo factum restituendum est, Distinctionibus, quas iuxta doctrinam Theologorum, & Sanctorum Doctorum in medium attulimus, pensitatis, & obseruatis.

Denique iuxta Theologorum doctrinam ludentes cum Filijs Familias, cum Seruis, Ancillis, & Vxoribus, cum Religiosis, & Monialibus, & Beneficiatis, lucrum, quod ab eis in ludo acceperunt, restituere debent Patribus, & Maritis, vel Tutoribus eorumdem; necnon Superioribus Personarum Ecclesiasticarum: Tales enim Personæ super illis bonis nullum ius habent, vt ait Verratus in Catonem. Hæc autem sunt perpendenda ab Ecclesiasticis Viris, qui bonis Ecclesiasticis potiuntur: Talia enim bona nõ in prophanum, sed in vsum honestum suum, necnon in sanctum, & pium vsum conuerti debent, seruatis seruandis. Io. Verratus

Præterea ex iure naturæ iuxta Canones, ac Theologorum doctrinam decretum esse censetur, vt ille, qui lucratur ab eis, qui dominium, & administrationem rerum non habent, vero domino, aut administratori re-

ſtituere debeat, quod lucratum eſt.

Serui in bello capti, qui mitius tractandi ſunt, ſibi acquirunt quidquid eis donatum eſt, aut legatum, aut licitè ludendo lucrantur. Sed ſerui empti, hoc eſt, qui ſeipſos vendiderunt, non item: hi enim, teſte Ludouico Lopez, quidquid ſunt, ipſius domini eſſe dicuntur. Ideo quidquid acquirunt, vel lucrantur, ipſi domino acquirere, ac lucrari cenſentur.

Lopez p. 2. Inſtruct. Cõſt. c. 33.

Concluſio de Alearum Ludis deteſtandis, & euitandis.

T denique tot pericula, tot damna, tot mala, tot peccata, tot blaſphemiæ, totque nefanda ſcelera ex Alearum præſertim ludis naſci conſueta, euitentur, Aleas deteſtandas, & ſub pœnis vetitas à ſacroſanctis Concilijs, necnon à Canonica Lege, ac Ciuili tàm Theologorum, quàm Sanctorum doctrina illuſtratis, & celebratis, quicumque ille ſit Laicus, omninò fugiat, ac deteſtetur, præcipuè verò Vir Eccleſiaſticus, qualibet etiam dignitate inſignitus, cui non ſolum Aleis ludere, verum etiam huiuſmodi

Ludo

Ludo intereſſe, ſiue huius generis Luſores inſpicere, vetitum eſſe cenſetur iuxta Innocentij III. Pont. Max. ſententiam, in tertio Decretalium Libro dicentis: *Ad Aleas, & Taxillos Clerici non ludant, nec huiuſmodi Ludis interſint.* Hæc Innocentius dicto in loco. Innocentij III. Sententia.

Concluſio de Ludo *Scacchorum, ſiue Latrunculorum.*

SCacchorum denique Ludo, nec Lege Canonica, nec Ciuili, nec à Sacroſanctis Concilijs vnquam vetito, vnuſquiſque vti poteſt animi recreandi, vel otium præſertim fugiendi gratia, loco tamen licito, ac tempore decenti ſeruato: In hoc enim ludo, vti non ſemel diximus, non ſors, vel fortuna, ſed ingenij vis, vel induſtria dominatur, malis omnibus, quæ ex Taxillis, & Chartis luſorijs euenire ſolent, excluſis.

Nunc denique, vt finem dicendi faciamus, præſcriptam Innocentij III. Pontificis Maximi ſententiam, tamquam ſigillum huic noſtro Commentario, ad Omnipotentis DEI, ac Deiparæ Mariæ ſemper Virginis gloriam,

& Sanctorum omnium honorem, necnon ad Vniuersi Christiani Orbis, præsertim verò Ecclesiasticarum Personarum beneficiũ conscripto, censui aponẽdum, & ita pro fine appositum esse volo cum alijs Doctorũ Sanctorũ sententijs diffusè superius enarratis, hic autẽ breuissimè, vt faciliùs memoriæ mãdentur.

Sententia Innocentij III. Pont. Max.

Pag. 81. AD Aleas, & Taxillos Clerici non ludant, nec huiusmódi Ludis intersint.

Sententia S. Cypriani inter alia superius enarrata.

Pag. 25. 77. ALea, Diabolicum cum Idololatria institutum, est Alueus mali, & supplantatio amici. Alea ne luseris, vbi lusus nociuus est, & crimen mortale; vbi dementia, sine consideratione; vbi nulla veritas, sed mendaciorum mandra.

Sententia S. Raymundi inter alia multa superius enarrata.

Pag. 51. 54. DE Ludo Aleæ teneas, quòd illi, qui ludunt ad Aleas, vel Taxillos, vel qui Lu-

do interſunt, vel ſunt participes, vel inſpectores Ludi, peccant, & maximè ſi ſunt Clerici. *Et infra:* Collige, quòd tale peccatum ſit mortale, & graue, cum tales pœnæ non ſint imponendæ pro leui crimine.

Sententia S. Bernardi ad Eccleſiæ Miniſtrum poſt multa ſuperius enarrata:

DEnique quidquid præter neceſſarium victum, ac ſimplicem veſtitum de Altario retines, tuum non eſt, rapina eſt, Sacrilegium eſt. Pag. 61. 62.

FINIS.

Imprimatur,
Si videbitur Reuerendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

Cæſar Fidelis Viceſgerens.

EGo Frater Gregorius Nunnius Coronel Lusitanus Ordinis Eremitarum Sancti Augustini professor, & Sacræ Theologiæ Doctor, ex commissione Reuerendiss. Patris Sacri Palatij Magistri, quàm maxima potui diligentia legi, & expendi hunc Cōmentarium de vetito Alearum ludo, compositum à Reuerendiss. Domino Fratre Angelo Roccha Episcopo Tagastensi, & Apostolici Sacrarij Præfecto, in quo nihil reperi, quod vel Fidei Catholicæ, vel bonis moribus, Sacrorum Conciliorum Decretis, aut Sanctorum Patrum dictis (meo iudicio) repugnet: quin potius continet aliqua, quæ Authoris eruditionem, & pietatem non obscurè ostendunt; dictumque Commentarium impressione dignum reddunt. In quorum fidem, & c. Die xiix. Aprilis M. DC. XVI.

Idem qui supra manu propria.

Imprimatur.

Fr. Hyacinthus Petronius, Ordinis Prædicatorum, Sacri Apostolici Palatij Magister.

INDEX
RERUM PRAECIPUARUM,

Quæ in Commentario comprehenduntur.

A

Cleri-

Denique

Con-

Vani-